

Σειρά: Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη
Διεύθυνση: Νικόλαος Ε. Χατζηριχαήλ, Αναπλ. Καθηγητής Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου

Δρ. Κώστας Παρασκευά

Λέκτορας Δημοσίου Δικαίου Πανεπιστημίου Κύπρου, Δικηγόρος

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Θεμελιώδη Δικαιώματα & Ελευθερίες

- Κατ' άρθρο ερμηνεία των άρθρων 6-35
- Εμπλουτισμένο με τη νομολογία του ΕΔΑΔ

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΥΠΡΙΑΚΟ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ
ΔΙΚΑΙΟ

Θεμελιώδη Δικαιώματα
& Ελευθερίες

Κυπριακό Συνταγματικό Δίκαιο - Θεμελιώδη Δικαιώματα & Ελευθερίες
Δρ. Κώστας Παρασκευά

ISBN 978-960-562-390-6

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director:	Θεόδωρος Μαστρογιάννης
Υπεύθυνος Παραγωγής:	Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία:	Γιάννης Δεδούσης
Παραγωγή:	NB Production ΓΔ130315Μ23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819

<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Αθήνα: Μαυρομιάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521

Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212

Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600

Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

member of Europe's 500
dynamic enterprises

© 2015, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Σειρά: Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη
Διεύθυνση: Νικήτας Ε. Χατζημιχαήλ, Αναπλ. Καθηγητής Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου

Δρ. Κώστας Παρασκευά

Λέκτορας Δημοσίου Δικαίου Πανεπιστημίου Κύπρου, Δικηγόρος

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Θεμελιώδη Δικαιώματα & Ελευθερίες

- Κατ' άρθρο ερμηνεία των άρθρων 6-35
- Εμπλουτισμένο με τη νομολογία του ΕΔΑΔ

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Cyprus Constitutional Law: Fundamental Rights and Liberties

Dr. Costas Paraskeva

ISBN 978-960-562-390-6

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address above.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

member of Europe's 500
dynamic entrepreneurs

© 2015, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

Αφιερώνεται στους γονείς μου

«φίλει τὴν πατρίδα κἂν ἄδικος ᾗ».

Να αγαπάς τὴν πατρίδα σου και ὅταν ἀκόμη σε αδικεῖ.

Πλάτων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

π. Γενικού Εισαγγελέα της Κυπριακής Δημοκρατίας

Θεωρώ ιδιαίτερη τιμή για μένα το γεγονός ότι ο Δρ. Κώστας Παρασκευάς μου ζήτησε να προλογίσω το Έργο του περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών, ως αυτά κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το Σύνταγμα αυτό θεσπίσθηκε το 1960, δέκα μόλις χρόνια μετά τη μνημειώδη Ευρωπαϊκή Συνθήκη περί Προασπίσεως των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών. Φυσιολογικά οι συντάκτες του Συντάγματος του 1960 ορθά χρησιμοποίησαν, ως πρότυπο για το Μέρος ΙΙ του Συντάγματος, που έχει ως αντικείμενο την αναγνώριση και προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο, την εν λόγω Συνθήκη.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα των Κυπριακών Δικαστηρίων και των Κυπρίων νομικών, να υποβοηθούνται στο έργο της ερμηνείας του συγκεκριμένου κεφαλαίου του Συντάγματος από τη διαρκώς εξελισσόμενη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων («ΕΔΑΔ») του Συμβουλίου της Ευρώπης και τα σχετικά με αυτήν ξένα συγγράμματα.

Παρήλθαν ήδη 15 περίπου χρόνια από την κυκλοφορία του Έργου του αιμνήστου πρώην Προέδρου και Δικαστή του ΕΔΑΔ Ανδρέα Λοϊζου «Το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας», που περιλάμβανε κατ' άρθρο ερμηνεία και του κεφαλαίου περί Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Κυπριακού Συντάγματος.

Στα τελευταία αυτά 15 χρόνια συνέβησαν πολλά. Νέες σχετικές αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου, νέα πλούσια νομολογία του ΕΔΑΔ και η ίδρυση και λειτουργία Νομικών Σχολών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και στα άλλα Κυπριακά ιδιωτικά Πανεπιστήμια, δημιούργησαν επιτακτική ανάγκη συγγραφής επικαιροποιημένου Έργου για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο. Την ανάγκη αυτή υπερκαλύπτει κατά τρόπο ιδιαίτερα ικανοποιητικό και αξιοθαύμαστο το παρόν σύγγραμμα του Κώστα Παρασκευά.

Το σύγγραμμα αυτό αφορά την κατ' Άρθρο ανάλυση του Κεφαλαίου περί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών του Κυπριακού Συντάγματος. Η ανάλυση είναι πλήρης και εξαντλητική. Περιλαμβάνει αναφορά και παραπομπές στη νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κυπριακής Δημοκρατίας, στη νομολογία του ΕΔΑΔ, σε πολλά ξένα συγγράμματα για τα αντίστοιχα Άρθρα της Ευρωπαϊκής Συνθήκης και στο προαναφερθέν σύγγραμμα του Ανδρέα Λοϊζου.

Δεν εντόπισα να έχει διαφύγει οτιδήποτε της προσοχής του Κώστα Παρασκευά. Πιστεύω ειλικρινά ότι το Έργο του θα αποτελέσει πολύτιμο και απαραίτητο συμπλήρωμα όχι μόνο κάθε αξιόλογης νομικής βιβλιοθήκης στην Κύπρο, αλλά και Πανεπιστημίων και Ακαδημαϊκών Νομικών του Εξωτερικού. Θα αποτελέσει πολύτιμο

Βοήθημα για όλους όσοι ασχολούνται με τις σύγχρονες αντιλήψεις περί προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Το παρόν σύγγραμμα του Κώστα Παρασκευά, προϊόν κοπιώδους και μακροχρόνιας έρευνας, γραμμένο σε απλή και προ παντός εύληπτη σύγχρονη ελληνική γλώσσα, αναμφίβολα θα πάρει την περίοπτη θέση, που του αξίζει, ως Έργου αναφοράς για όσους ασχολούνται ή θα ασχοληθούν στο μέλλον με το πελώριο για τη σύγχρονη εποχή μας θέμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Πρόκειται για θέμα που αφορά την ποιότητα ζωής όλων των ανθρώπων, οπουδήποτε και αν κατοικούν. Τα όσα απογοητευτικά βλέπουμε να συμβαίνουν γύρω μας στη σύγχρονη εποχή, οι καθημερινές και βάνουσες παραβιάσεις, όχι μόνον του υψίστου ανθρωπίνου αγαθού, του δικαιώματος ζωής, αλλά και των άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθιστούν ιδιαίτερα σημαντικά Έργα, όπως αυτό του Κώστα Παρασκευά. Στον τελευταίο αξίζει ένα μεγάλο εύγε για την πρωτοβουλία του, τον μόχθο, που δεν φείσθηκε, και την αρτιότητα του συγγράμματός του.

5 Μαρτίου 2015

Λευκωσία

Αλέκος Μαρκίδης,

Πρώην Γενικός Εισαγγελέας της Κυπριακής Δημοκρατίας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

π. Προέδρου Επιτροπής Νομικών Θεμάτων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης

Σε μια εποχή που η βαρβαρότητα επανεμφανίζει το απαίσιο πρόσωπό της σε πολλά μέρη του πλανήτη μας και που οι προσπάθειες για αντιμετώπισή της δεν φαίνονται να επιτυγχάνουν τα ποθητά αποτελέσματα, πληθαίνουν οι φωνές που υποστηρίζουν ότι τα Θεμελιώδη Δικαιώματα και Ελευθερίες αποτελούν εμπόδιο στον αγώνα της ανθρωπότητας ενάντια στους αδίστακτους νεοβάρβαρους.

Στην Αμερική, επί προεδρίας του κ. Μπους, είχε παρατηρηθεί μια προθυμία να προβούν οι αρχές της χώρας σε «εκπτώσεις» προκειμένου να επιτύχουν τους πολιτικούς και στρατιωτικούς τους στόχους. Αυτή η προθυμία οδήγησε, μεταξύ άλλων, στην επονείδιστη πρακτική της *de facto* απαγωγής πολιτών προς ανάκριση (*extraordinary renditions*), στο βασανιστήριο του ελεγχόμενου πνιγμού και στο περιβόητο Γκουαντάναμο, όπου άνθρωποι εκρατούντο ως ύποπτοι για απεριόριστο χρόνο χωρίς κανένα διάταγμα δικαστηρίου. Οι καινοτομίες αυτές κάθε άλλο παρά ευπρόσδεκτες είναι. Και ούτε, επίσης, τις καθιστά έστω και ελάχιστα αποδεκτές, το γεγονός ότι κάποιες Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις συνωμότησαν με τις Η.Π.Α. προκειμένου να τις υλοποιήσουν.

Στην περίφημη έκθεση που παρουσίασε ο καλός μου φίλος Ελβετός Βουλευτής κ. Ντικ Μάρτυ στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης για το θέμα της *de facto* απαγωγής πολιτών προς ανάκριση, περιέχονται και κάποιες αναφορές για συμμετοχή των Αρχών της Κυπριακής Δημοκρατίας σ' αυτή την άθλια πρακτική. Κάποιες ξένες ΜΚΟ, διατείνονται ότι δεν έχουμε άλλη επιλογή παρά να συναινέσουμε ως προς αυτές τις πρακτικές για το ευρύτερο καλό της ανθρωπότητας, αφού μόνο έτσι θα απαλλαγούμε από το μίasma της τρομοκρατίας. Με άλλα λόγια, υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να δείξουμε ανοχή σε παρεκκλίσεις περιορισμένες σε έκταση και διάρκεια για έναν ευγενή σκοπό.

Ο Κώστας Παρασκευά, με το παρόν βιβλίο του, αμφισβητεί την ορθότητα αυτών των τοποθετήσεων. Απορρίπτει κατηγορηματικά τη θεωρία ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα και υποδεικνύει την ανάγκη για μια χωρίς περιστροφές αποδοκιμασία κάθε παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν αυτοί που αγωνίζονται για την εξάλειψη της τρομοκρατίας απωλέσουν την ηθική υπεροχή που διαθέτουν έναντι των τρομοκρατών, ο αγώνας τους θα είναι καταδικασμένος σε παταγώδη αποτυχία. Και ασφαλώς η ηθική υπεροχή θα εξαφανιστεί αν οι επίσημες αρχές των διαφόρων κρατών αρχίσουν να επιδίδονται σε κατά το δοκούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι δικηγόροι, φοιτητές και όλοι οι άλλοι που ασχολούνται με τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες στην Κύπρο συναντούν εδώ και πολλά χρόνια δυσκολίες στο να μελετήσουν τη συνεχώς αυξανόμενη νομολογία, η οποία συχνά είναι πολύπλοκη αλλά και διάσπαρτη σε αποφάσεις δικαστηρίων που εκδικάζουν ποινικές, αστικές και/ή διοικητικές υποθέσεις.

Το βιβλίο αυτό έρχεται να καλύψει το μεγάλο κενό που υπάρχει και να κάμει το έργο όσων ασχολούνται με το υπό συζήτηση θέμα πολύ πιο εύκολο. Με την κατ' άρθρο ανάλυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που διασφαλίζονται με το Μέρος ΙΙ του Κυπριακού Συντάγματος, η οποία ανάλυση εμπλουτίζεται σε πολλά σημεία και από σχετική νομολογία του ΕΔΑΔ, ο Κώστας Παρασκευά κάμνει μια ανεκτίμητη συμβολή στη σφαίρα του Δημοσίου Δικαίου.

Παρόλο που ανέκαθεν πίστευα ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να είναι υπόλογες σε πολιτικά σώματα, όπως τα κοινοβούλια, και ότι τα πολιτικά σώματα μπορούν να ασκήσουν πιο αποτελεσματικό έλεγχο στις αυθαιρεσίες της Εκτελεστικής Εξουσίας από τα δικαστήρια, άρχισα να αναθεωρώ τις απόψεις μου από τις αναλύσεις που υπάρχουν στο βιβλίο αυτό. Συνεχίζω βέβαια να θεωρώ το δικαστικό έλεγχο ως αντιδημοκρατικό αλλά αρχίζω να φρονώ πως ίσως είναι πιο ενδεδειγμένος από τον έλεγχο που θα κάμνουν άνθρωποι που διαπρέπουν στον πολιτικαντισμό.

Το βιβλίο θα ήταν ακόμη πιο ολοκληρωμένο αν εμπλουτίζετο και με κάποιες σημαντικές αποφάσεις από δικαστήρια άλλων χωρών αλλά και έτσι όπως είναι διακρίνεται από επιστημονική πληρότητα και τεκμηριωμένη ανάλυση. Μια ανάλυση που δεν είναι μόνο χρήσιμη για το παρόν αλλά και που σηματοδοτεί τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν. Σίγουρα, είναι ένα βιβλίο που δεν πρέπει να λείπει από τη βιβλιοθήκη κανενός από αυτούς που ασχολούνται με το εξαιρετικά σημαντικό και επίκαιρο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πολιτικών ελευθεριών.

5 Μαρτίου 2015
Λεμεσός

Χρήστος Πουργουρίδης
*Δικηγόρος,
Πρώην Πρόεδρος της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων
και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης
του Συμβουλίου της Ευρώπης*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Προέδρου Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου

Νιώθω ιδιαίτερη τιμή και χαρά που μου δίδεται η ευκαιρία να προλογίσω το παρόν έργο του Δρ. *Κώστα Παρασκευά*.

Η κατ' Άρθρο ανάλυση του Μέρους ΙΙ του Κυπριακού Συντάγματος, βασισμένη στην Κυπριακή νομολογία και εμπλουτισμένη με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) συνθέτει, πιστεύω, ένα απαραίτητο εφόδιο για οποιονδήποτε ενδιαφέρεται για την προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο.

Είκοσι-έξι χρόνια μετά την αναγνώριση αποδοχής του Δικαιώματος Ατομικής Προσφυγής (στην τότε Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κάτω από το παλαιό Άρθρο 25 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης) από την Κυπριακή Δημοκρατία, το σύγγραμμα αυτό έρχεται να δώσει μια σύγχρονη, συγκροτημένη και σε βάθος ανάλυση της προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο. Παράλληλα, επιπρόσθετο ενδιαφέρον έχει η καταγραφή της όσμωσης που παρατηρείται στον Ευρωπαϊκό Νομικό Χώρο και η επίδρασή της στην εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο ως χώρας μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συνάντησα τον Κώστα για πρώτη φορά το 2006 ως σχετικά νεαρό φοιτητή της Νομικής, μέσα στα πλαίσια της έρευνάς του για τη συγγραφή της διδακτορικής του διατριβής που πραγματευόταν το θέμα των συνεχών μεταρρυθμίσεων στο ΕΔΑΔ, με ειδική αναφορά στην Κύπρο και την Τουρκία. Μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση η δίψα του για έρευνα, το βάθος της γνώσης του και η κριτική του αντιμετώπιση των θεμάτων που εξετάζε. Να θυμίσω ότι τότε ήταν τα πρώτα βήματα των «πιλοτικών υποθέσεων» που έχουν σαν σκοπό την αποσυμφόρηση του ΕΔΑΔ από τον όγκο υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιόν του, προϊόν της ίδιας του της επιτυχίας. Είχα επίσης τη χαρά να συνεργαστούμε μαζί επαγγελματικά και, σ' αυτά τα πλαίσια, η συνεισφορά του στις υποθέσεις Βαρνάβα και Δημόπουλος εναντίον της Τουρκίας καθώς και Καυκαρής εναντίον Κύπρου ήταν μεγάλη και καθοριστική.

Ακολουθώς, παρ' όλη την ενασχόλησή του με την ακαδημαϊκή του καριέρα, συνέχισε να παραμένει μάχιμος συνάδελφος και η συνεργασία μας στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου ήταν και παραμένει άψογη. Ήταν ιδιαίτερα παραγωγική το 2014 σε σχέση με τις τότε συνθήκες διαβίωσης στις φυλακές και τις προσπάθειες του Παγκυπρίου Δικηγορικού Συλλόγου σε συνεργασία με την Επίτροπο Διοικήσεως και με τον Υπουργό Δικαιοσύνης για να αντιμετωπιστεί η κρίση που δημιουργήθηκε στο χώρο των φυλακών και να τεθούν τα θεμέλια καλύτερων συνθηκών σε αυτές σύμφωνα με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Η εμπειρία του Κώστα στην CPT (Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηριών) αντικατοπτρίζεται στο βιβλίο αυτό με συγκεκριμένες αναφορές οι οποίες προσφέρουν στον μελετητή μια διαφορετική διάσταση στην πρακτική εφαρμογή των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η εισαγωγή στο βιβλίο προσφέρει μια γενική θεώρηση του θέματος, με ειδικές και λεπτομερείς αναφορές στην προστασία και τρόπους ελέγχου από τη Δικαστική εξουσία. Αυτή με τη σειρά της εισάγει τον αναγνώστη στη λεπτομερή ανάλυση κατ' Άρθρο των Δικαιωμάτων που απορρέουν από το Σύνταγμα.

Η ανάλυση αυτή, στο βάθος που έχει φθάσει, καλύπτει τον πυρήνα των Δικαιωμάτων καθώς και τους τρόπους προστασίας και εφαρμογής αυτών ειδικά από τη σκοπιά της διεκδίκησης της προστασίας από το άτομο. Είναι αυτή η προσέγγιση για ατομική διεκδίκηση προστασίας των Δικαιωμάτων που κάνει την ανάλυση ενδιαφέρουσα, σοβαρή και εύχρηστη με σκοπό τη διεκδίκηση επιπρόσθετης προστασίας για το άτομο.

Ο συγγραφέας με την επιστημονική και επαγγελματική του εξειδίκευση στον τομέα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ιδιαίτερα με τη γνώση και πείρα του στα θέματα του ΕΔΑΔ, συσχετίζει και ενσωματώνει με ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και επιτυχημένο τρόπο, τη Νομολογία του ΕΔΑΔ στις αντίστοιχες Συνταγματικές πρόνοιες.

Θεωρώ ότι το σύγγραμμα αυτό θα προσφέρει μεγάλη βοήθεια στον ερμηνευτή του Κυπριακού Δικαίου είτε το βλέπει από τη σκοπιά του δικαστή, του δικηγόρου υπεράσπισης, του κατηγορού ή του ακαδημαϊκού. Στην προσπάθεια διεκδίκησης και εφαρμογής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Κύπρο, το βιβλίο του Κώστα θα καθιερωθεί, πιστεύω, ως το κύριο βοήθημα και σύγχρονο σημείο αναφοράς.

Συναδελφικά

Αχιλλέας Δημητριάδης

Δικηγόρος,

*Πρόεδρος Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διευθυντή σειράς «Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη»

Είναι για μένα ιδιαίτερη χαρά και τιμή να προλογίζω το έργο του εκλεκτού συναδέλφου Κώστα Παρασκευά, Κυπριακό Συνταγματικό Δίκαιο: Θεμελιώδη Δικαιώματα και Ελευθερίες, με το οποίο ο εκδοτικός οίκος Νομική Βιβλιοθήκη εγκαινιάζει τη σειρά «Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη» – την πρώτη επιστημονική σειρά νομικών εκδόσεων στην Κύπρο.

Η σειρά «Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη» αποσκοπεί στη δημοσίευση αξιολογών επιστημονικών συγγραμμάτων που ικανοποιούν τις ανάγκες της πρακτικής έχοντας ως θεμέλιο τους σύγχρονους ακαδημαϊκούς προβληματισμούς και φιλοδοξώντας να ανταποκρίνονται σε διεθνή κριτήρια ποιότητας. Με βασικό υλικό τις πηγές του κυπριακού δικαίου – αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τον επιστημονικό διάλογο διεθνώς και ιδίως στις «συγγενείς» του κυπριακού δικαίου έννομες τάξεις – τα συγγράμματά μας φιλοδοξούν να συνεισφέρουν στη συστηματοποίηση και επιστημονική ανάπτυξη του κυπριακού δικαίου εντός του ευρύτερου πλαισίου που θέτουν οι πολιτισμικές και εθνικές ρίζες, η δικαιοκή παράδοση, οι διαρκείς κοινωνικοοικονομικές ανάγκες και το εξελισσόμενο ευρωπαϊκό οικοδόμημα. Φιλοδοξία μας είναι οι μελέτες και τα εγχειρίδια της σειράς να καταστούν έργα αναφοράς (reference works) για τον Κύπριο νομικό αλλά και να μπορέσουν να εκπροσωπήσουν την κυπριακή νομική παραγωγή διεθνώς.

Αναμφίβολα τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί ο αριθμός των εκδόσεων περί το κυπριακό δίκαιο και έχει περιοριστεί η τάση προς αυτοέκδοση, η οποία μπορεί να εμφορείται από ρομαντικά κίνητρα, αλλά καθιστά δυσκολότερη τη συντακτική επιμέλεια και συνεπάγεται αυξημένο κόστος και ανάλογη τιμή πώλησης των βιβλίων. Η κυκλοφορία από αναγνωρισμένους εκδοτικούς οίκους αναβαθμίζει την ποιότητα της έκδοσης, δεν συνεπάγεται όμως αυτόματα υψηλή επιστημονικότητα. Καλούμαστε πλέον να καθιερώσουμε και διασφαλίσουμε ποιοτικά κριτήρια που να συμμορφώνονται με τα διεθνή επιστημονικά και εκδοτικά πρότυπα. Η δημοσίευση στη σειρά γίνεται κατόπιν επιλογής – αξιολογώντας την επιστημονική αξία του έργου αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τη χρησιμότητά του για τον φιλομαθή εφαρμοστή του δικαίου. Εκτός από την πολύτιμη υποστήριξη των επιστημονικών συνεργατών της Νομικής Βιβλιοθήκης, φιλοδοξούμε να καθιερώσουμε σύστημα αξιολόγησης από εγνωσμένου κύρους επιστήμονες (peer review) και αυστηρή εκδοτική επεξεργασία. Δίνουμε έμφαση στην ανάγκη σωστής τεκμηρίωσης και επιμένουμε στην ανάπτυξη μιας σωστής ελληνικής νομικής γλώσσας που να αποδίδει την πραγματικότητα και τη δυναμική του κυπριακού δικαίου (και εν γένει του Κοινοδικαίου), αποφεύγοντας τις μηχανικές ή «ανυποψίαστες» μεταφράσεις από την αγγλική γλώσσα.

Το έργο που έχετε στα χέρια σας ανταποκρίνεται στους στόχους που θέσαμε. Αποτελεί τον καρπό της υπερδεκαετούς ενασχόλησης του κ. Κώστα Παρασκευά με το δημόσιο δίκαιο και δη τα θεμελιώδη δικαιώματα, ως ερευνητή, ως πανεπιστημιακού διδα-

σκάλου αλλά και ως δικηγόρου, με συμμετοχή σε καθοριστικές για την Κύπρο και το ευρωπαϊκό σύστημα θεμελιωδών δικαιωμάτων υποθέσεις. Το έργο αναδεικνύει τον ρόλο του συστήματος θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κυπριακή συνταγματική και εν γένει έννομη τάξη και την όσμωση του κυπριακού δικαίου με το ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο συγγραφέας αξιοποιεί επίσης γόνιμα τον επιστημονικό διάλογο σε Ελλάδα και Ηνωμένο Βασίλειο, με τρόπο που αναδεικνύει τις προκλήσεις του αντικειμένου του. Συνδυάζει το πάθος του υπερασπιστή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την κοινή λογική και την προβληματική της στάθμισης αξιών.

Στον καλό συνάδελφο εύχομαι κάθε επιτυχία στο έργο του και τον ευχαριστώ, εκ μέρους και του εκδοτικού οίκου, για τη συνεργασία μας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται βεβαίως στον εκδοτικό οίκο Νομική Βιβλιοθήκη για την ηθική και τεχνική υποστήριξη με την οποία περιέβαλε το εγχείρημά μας. Ευχαριστώ ιδίως τον Αντώνη Καρατζά για το όραμα και τη Μαρίνα Τσικουρή για τη φροντίδα και υπομονή της.

Νικήτας Ε. Χατζημιχαήλ
*Αναπληρωτής Καθηγητής και Πρόεδρος του Τμήματος Νομικής
του Πανεπιστημίου Κύπρου
Διευθυντής σειράς «Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη»*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η συγγραφή αυτού του πονήματος συνιστά το επιστέγασμα ενός μακρινού, αλλά συνάμα πολύ συναρπαστικού ταξιδιού και συμπυκνώνει ακαδημαϊκές γνώσεις και πρακτικές εμπειρίες του γράφοντος στο νευραλγικό τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Το εν λόγω σύγγραμμα αποτελεί κατ' άρθρο ανάλυση του Μέρους ΙΙ του κυπριακού Συντάγματος (Άρθρα 6-35) και είναι εμπλουτισμένο με τη σχετική νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Φιλοδοξεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στα χέρια δικαστών, δικηγόρων και ακαδημαϊκών, οι οποίοι ασχολούνται με την εφαρμογή και ερμηνεία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των σχετικών συνταγματικών προνοιών. Το βιβλίο αυτό απευθύνεται, επίσης, σε φοιτητές των νομικών σχολών των κυπριακών Πανεπιστημίων και έχει ως σκοπό να τους εισαγάγει στις βασικές έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συνεισφέροντας στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν ευρεία αντίληψη της προστασίας των εν λόγω δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται στην κυπριακή έννομη τάξη.

Ο ευρωπαϊκός χώρος πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η Ευρώπη, μέσα από τα συντρίμια της, αναζητεί πρώτη τρόπους διεθνούς προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων γεννήθηκε μέσα από την τέφρα του Πολέμου και είχε ως βασικό σκοπό να αποτελέσει το ανάχωμα, προκειμένου να μη ζήσει «ποτέ ξανά» η γηραιά ήπειρος τις θηριωδίες των ναζιστικών και φασιστικών καθεστώτων.

Οι συντάκτες του κυπριακού Συντάγματος χρησιμοποίησαν ως πρότυπο, σε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματα, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το γεγονός αυτό αναπόφευκτα καθοδηγεί, αλλά και δεσμεύει και τον ερμηνευτή του δικαίου, αφού η Σύμβαση και η σχετική νομολογία του ΕΔΑΔ αποτελούν αστείρευτη πηγή για την ανανομηματοδότηση των άρθρων του Μέρους ΙΙ του Συντάγματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποφάσεις του ΕΔΑΔ και της ΕΕΑΔ αναφέρονται, στο βιβλίο αυτό, στην αγγλική γλώσσα, για να είναι πιο εύκολο για τον μελετητή να τις εντοπίσει στη σχετική ιστοσελίδα (HUDOC) του ΕΔΑΔ.

Προκειμένου να δει το φως της ημέρας το βιβλίο αυτό, καθοριστική υπήρξε η συμβολή ενός πλήθους ατόμων που βοήθησε τον γράφοντα με τη συζήτηση επιμέρους τεχνικών θεμάτων, καθώς και με την έρευνα και με την υποβολή σχολίων. Παρά το γεγονός ότι είναι πραγματικά αδύνατο να αναφερθώ ονομαστικά στον καθένα, τους χρωστώ ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Θα ήταν, όμως, μεγάλη παράλειψη εκ μέρους μου να μην εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε δύο ευπαίδευτες και εκλεκτές συναδέλφους που με βοήθησαν στην έρευνα και τη συγγραφή του εν λόγω πονήματος, αφιερώνοντας σημαντικό από το χρόνο τους. Η Έμιλυ Σωτηρίου, με την έρευνα που διεξήγαγε για τα σχετικά ζητήματα και τα κατατο-

πιστικά της σημειώματα και η Ελένη Μελεάγρου, με την πολύ αυστηρή κριτική της και την εξειδικευμένη της γνώση στα θέματα του ΕΔΑΔ, με βοήθησαν σημαντικά στη συγγραφή του βιβλίου και τις ευχαριστώ ιδιαίτερα.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον ελληνικό εκδοτικό οίκο ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ που αγκάλιασε το εγχείρημα αυτό και του έδωσε τη μορφή ενός καλαίσθητου βιβλίου για τον αναγνώστη.

Ασφαλώς, για τις οποιεσδήποτε ελλείψεις και τυχόν λάθη, τα οποία ενδεχομένως να υπάρχουν στο σύγγραμμα, η ευθύνη ανήκει αποκλειστικά στο γράφοντα.

5 Μαρτίου 2015

Λευκωσία

Δρ. Κώστας Παρασκευά

*Λέκτορας Δημοσίου Δικαίου Πανεπιστημίου Κύπρου, Δικηγόρος
Μέλος Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT)*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	XXXIX
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1. Σύνταγμα και θεμελιώδη δικαιώματα	1
2. Κράτος δικαίου - Έννοια	1
2.1. Θεμελιώδης κανόνας του κράτους δικαίου που διέπει την κρατική δράση	2
2.2. Κράτος δικαίου στην Κυπριακή Δημοκρατία	3
3. Χρησιμοποιούμενη ορολογία	4
4. Νομική φύση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών	5
5. Η κατοχύρωση από το διεθνές δίκαιο	8
6. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	9
6.1. Αρχή της επικουρικότητας	10
6.2. Δημοκρατική Κοινωνία	10
6.3. Ασφάλεια δικαίου	10
6.4. Αναλογικότητα	11
6.5. Περιθώριο Εκτίμησης	11
6.6. Αυτόνομες έννοιες	12
6.7. Θετικές Υποχρεώσεις	12
6.8. Περιορισμοί	13
7. Η ακτινοβολία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης στην κυπριακή έννομη τάξη	13
8. Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	15
9. Διακρίσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων	16
9.1. Ατομικά δικαιώματα	16
9.2. Πολιτικά δικαιώματα	17
9.3. Κοινωνικά δικαιώματα	18
9.4. Παραπληρωματικότητα των δικαιωμάτων	19
10. Φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών	20
11. Αποδέκτες των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών	23
12. Η θεωρία της τριτενέργειας	26
12.1. Έννοια της τριτενέργειας	27

12.2. Διάκριση των ειδών της τριτενέργειας	27
12.3. Θεμελιώδη δικαιώματα που τριτενεργούν	28
12.4. Τριτενέργεια στην κυπριακή έννομη τάξη	29
13. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί και περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών	32
13.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	32
13.2. Συνταγματικοί περιορισμοί	33
13.3. Νομοθετικοί περιορισμοί	35
13.4. Απόλυτα δικαιώματα	37
14. Τα όρια των περιορισμών	37
14.1. Αρχή της νομιμότητας - Ποιότητα της νομικής βάσης.....	39
14.2. Αρχή της αναγκαιότητας.....	39
14.3. Αρχή της αναλογικότητας.....	40
14.4. Ο πυρήνας του δικαιώματος	41
14.5. Αρχή της ισότητας	42
15. Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών	42
15.1. Δικαστική προστασία.....	43
15.1.1. Ο Έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων	43
15.1.1.1. Ο κατασταλτικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων.....	43
15.1.1.2. Ο προληπτικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων	45
15.1.2. Δικαστικός έλεγχος των διοικητικών πράξεων	46
15.1.3. Προστασία από δικαστικές πράξεις.....	47
15.1.3.1. Δικαίωμα έφεσης	47
15.1.3.2. Προνομιακά εντάλματα.....	47
15.1.3.2.1. Habeas corpus	49
15.1.3.2.2. Mandamus	50
15.1.3.2.3. Quo warranto.....	50
15.1.3.2.4. Certiorari.....	51
15.1.3.2.5. Prohibition	51
15.1.4. Προστασία από πράξεις ιδιωτών.....	51
15.1.5. Δυνατότητα ατομικής προσφυγής στο ΕΔΑΔ	52
15.2. Μη δικαστικοί Μηχανισμοί.....	53
15.2.1. Έλεγχος στη Βουλή	53
15.2.2. Διοικητική προστασία- διοικητικές πρακτικές	54
15.2.3. Δικαίωμα της προηγούμενης ακροάσεως	54
15.2.4. Δικαίωμα υποβολής γραπτής αίτησης ή παραπόνου στις αρχές	56
15.2.5. Επίτροπος Διοικήσεως	56

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΙΙ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ «ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ»

Άρθρο 6 — Απαγόρευση υποβολής σε δυσμενή διάκριση μεταξύ των κοινοτήτων και των μελών αυτών 61

Άρθρο 7 — Το δικαίωμα της ζωής

1. Εισαγωγή 62

2. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος 63

3. Η οριοθέτηση της ανθρώπινης ζωής: Η αρχή και το τέλος 64

3.1. Έκτρωση 64

3.2. Ευθανασία 66

4. Το δικαίωμα ζωής και σωματικής ακεραιότητας 67

4.1. Απαγόρευση παράνομης αφαίρεσης της ζωής από το κράτος 68

4.1.1. Σχεδιασμός και διεύθυνση επιχειρήσεων της αστυνομίας 68

4.1.2. Λήψη μέτρων για την πρόληψη της απώλειας της ανθρώπινης ζωής 70

4.1.3. Θέσπιση νομικού και διοικητικού πλαισίου 70

4.1.4. Υποχρέωση λήψης προληπτικών μέτρων 71

4.1.5. Προστασία της ζωής ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους 74

4.2. Καθήκον διεξαγωγής αποτελεσματικής έρευνας 76

4.2.1. Αυτεπάγγελτη, Άμεση και Έγκαιρη έρευνα 77

4.2.2. Ανεξάρτητη έρευνα 78

4.2.3. Ενδελεχής και αποτελεσματική έρευνα 78

4.2.4. Δικαίωμα πρόσβασης στην έρευνα από το κοινό και την οικογένεια του θύματος ... 80

5. Θανατική ποινή 81

6. Περιορισμοί 84

6.1. Άμυνα προσώπου ή περιουσίας προς αποτροπή αναλόγου και άλλως αναπότρεπτου και ανεπανόρθωτου κακού 85

6.2. Διενέργεια συλλήψεως ή παρεμπόδιση απόδρασης προσώπου νομίμως κρατούμενου 86

6.3. Πράξη με σκοπό την καταστολή ταραχών ή στάσεως 88

Άρθρο 8 — Απαγόρευση βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή ταπεινωτικής τιμωρίας ή μεταχείρισης

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις 90

2. Απόλυτος χαρακτήρας του Άρθρου 8	90
3. Προστατευτικό πεδίο του Άρθρου 8	92
3.1. Βασανιστήρια	94
3.2. Απάνθρωπη ή ταπεινωτική	95
3.3. Μεταχείριση-Τιμωρία	96
4. Εφαρμογή του Άρθρου 8 κατά τη διάρκεια της κράτησης	98
5. Εφαρμογή του Άρθρου 8 κατά τη διάρκεια της σύλληψης και ανάκρισης	100
6. Εφαρμογή του Άρθρου 8 για τις συνθήκες κράτησης - Ο ρόλος της CPT	102
7. Εφαρμογή του Άρθρου 8 σε περιπτώσεις έκδοσης και απέλασης	106
8. Θετικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το Άρθρο 8 του Συντάγματος	109
9. Αντίδραση σε καταγγελίες για κακομεταχείριση	111
10. Διερεύνηση ισχυρισμών για βασανιστήρια	111
11. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	112
11.1. Διερεύνηση των καταγγελιών για κακομεταχείριση από ιδιώτες.....	113

Άρθρο 9 — Το δικαίωμα αξιοπρεπούς διαβίωσης και κοινωνικής ασφάλειας

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	114
2. Περιεχόμενο	114
3. Οι έννοιες της «αξιοπρεπούς διαβίωσης» και «κοινωνικής ασφάλισης»	115
4. Υποχρεώσεις για τη Δημοκρατία	116
5. Μη αγώγιμο δικαίωμα	116
6. Κανονιστική επιταγή υπέρτερης ισχύος	118
7. Η προσέγγιση του ΕΔΑΔ	119
8. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	121

Άρθρο 10 — Η απαγόρευση της δουλείας ή υποτέλειας και της αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας

1. Εισαγωγικά	122
2. Απαγόρευση της δουλείας ή υποτέλειας	123
2.1. Δουλεία.....	123
2.2. Υποτέλεια	124
2.3. Εμπορία προσώπων	125

3. Απαγόρευση της αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας	126
3.1. Καθορισμός του όρου «αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία»	129
3.1.1. Εργασία κατά τη διάρκεια της κράτησης.....	129
3.1.2. Στρατιωτική υπηρεσία και υπηρεσία επιβαλλομένη αντί της στρατιωτικής υπηρεσίας.....	130
3.1.3. Υπηρεσία επιβαλλόμενη σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης	131
4. Θετικές υποχρεώσεις κρατών μελών	132
4.1. Η θετική υποχρέωση για κατάλληλο νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο	132
4.2. Θετική υποχρέωση για λήψη προστατευτικών μέτρων για διερεύνηση.....	133
5. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	134

Άρθρον 11 — Το δικαίωμα της ελευθερίας και της προσωπικής ασφάλειας

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	137
1.1. Διάκριση μεταξύ της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας και του απλού περιορισμού των κινήσεων	138
2. Τεκμήριο υπέρ της προσωπικής ελευθερίας	139
3. Το δικαίωμα ελευθερίας και προσωπικής ασφάλειας	141
3.1. Οι απαιτήσεις της νομιμότητας της στέρησης της ελευθερίας	142
3.2. Οι εξαιρέσεις από την απαγόρευση της στέρησης της ελευθερίας	143
3.2.1. Καταδίκη από αρμόδιο δικαστήριο	144
3.2.2. Σύλληψη ή κράτηση ατόμου λόγω μη συμμόρφωσης προς νόμιμη διαταγή δικαστηρίου	145
3.2.3. Σύλληψη ατόμου εφόσον υπάρχει εύλογη υπόνοια ότι αυτό ενέχεται στη διάπραξη αδικήματος	149
3.2.3.1. Η έννοια του αδικήματος.....	150
3.2.3.2. Σκοπός της σύλληψης	151
3.2.3.3. Εύλογη υπόνοια	151
3.2.3.4. Εύλογη υπόνοια για έκδοση εντάλματος σύλληψης	151
3.2.3.5. Εύλογη υπόνοια για προσωποκράτηση υπόπτου.....	153
3.2.3.6. Προσωποκράτηση Κατηγορουμένου προσώπου εκκρεμούσης της δίκης του	156
3.2.4. Περιορισμός ανηλίκου δυνάμει νομίμου διαταγής	159
3.2.5. Περιορισμός ατόμων για παρεμπόδιση επέκτασης μεταδοτικών νόσων, ατόμων ασθενών διανοητικώς, αλκοολικών, τοξικομανών και αλητών.....	161
3.2.6. Σύλληψη ή κράτηση ατόμου για παρεμπόδιση της εισόδου στο έδαφος της Δημοκρατίας χωρίς άδεια ή αλλοδαπού με σκοπό την απέλαση ή έκδοσή του	161
3.2.6.1. Τροποποιήσεις της διάταξης του Άρθρου 11.2 (στ) του Συντάγματος	163
3.3. Σύλληψη με δικαστικό ένταλμα - Η εξαίρεση του αυτοφώρου αδικήματος	165

3.4. Πληροφόρηση των λόγων της σύλληψης και δικαίωμα για υπηρεσίες συνηγόρου	168
3.5. Προσαγωγή του συλληφθέντος ενώπιον δικαστηρίου	170
3.6. Ταχεία διερεύνηση των λόγων της σύλληψης από το δικαστήριο	171
3.7. Δικαίωμα προσφυγής στο αρμόδιο δικαστήριο για να κρίνει ταχέως τη νομιμότητα της κράτησης	172
3.7.1. Η έννοια του όρου «Δικαστήριο»	173
3.7.2. Ταχεία κρίση - <i>Speedily</i>	174
3.7.3. Δικαίωμα για αποτελεσματική θεραπεία	174
3.7.4. Δικονομικές εγγυήσεις (<i>Procedural guarantees</i>)	174
3.8. Αγωγή δικαίωμα για αποζημίωση	175

Άρθρο 12 — Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	176
2. Κανένα έγκλημα καμία ποινή χωρίς Νόμο (Άρθρο 12.1)	177
2.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	177
2.2. Η έννοια του νόμου	178
2.3. Πρόβλεψη του αδικήματος	179
2.4. Η έννοια της «ποινής»	180
2.5. Η επιβολή της ποινής	181
2.6. Αναδρομική εφαρμογή ευνοϊκότερου ποινικού νόμου	181
2.7. Απαγόρευση αναδρομικής εφαρμογής ποινικού νόμου	182
3. Η αρχή του «ne bis in idem» (Άρθρο 12.2)	184
3.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	184
3.2. Περιεχόμενο	185
3.3. Η εφαρμογή της αρχής του «ne bis in idem»	186
3.4. Άρθρο 4 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Αρ. 7 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης	189
3.5. Η εξαίρεση της πρόκλησης θανάτου	190
4. Απαγόρευση δυσανάλογης ποινής (Άρθρο 12.3)	191
5. Το τεκμήριο της αθωότητας (Άρθρο 12.4)	193
5.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	193
5.2. Περιεχόμενο	194
5.3. Το τεκμήριο της αθωότητας ως διαδικαστική εγγύηση	196
5.4. Η κατανομή του βάρους απόδειξης	197
5.5. Κρίσεις και σχόλια περί της ενοχής του κατηγορουμένου κατά τη διάρκεια της ποινικής δίκης	199
5.6. Τεκμήριο της αθωότητας και δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης	201

6. Τα ελάχιστα δικαιώματα του κατηγορουμένου (Άρθρο 12.5)	203
6.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	203
6.2. Δικαίωμα πληροφόρησης της κατηγορίας	205
6.3. Επαρκής χρόνος και διευκολύνσεις για την ετοιμασία της υπεράσπισης	208
6.3.1. Επαρκής χρόνος.....	208
6.3.2. Επαρκείς διευκολύνσεις	210
6.4. Αυτοπρόσωπη εμφάνιση, επιλογή συνηγόρου και δωρεάν νομική αρωγή	210
6.4.1. Προστασία σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας	211
6.4.2. Το δικαίωμα σε αυτοπρόσωπη υπεράσπιση	212
6.4.3. Το δικαίωμα σε συνήγορο της επιλογής του κατηγορουμένου	213
6.4.4. Το δικαίωμα σε δωρεάν νομική αρωγή.....	215
6.5. Εξέταση μαρτύρων κατηγορίας και προσέλευση μαρτύρων υπεράσπισης.....	215
6.5.1. Ανώνυμος μάρτυρας ή μη εμφάνιση	217
6.6. Δικαίωμα σε δωρεάν υπηρεσίες διερμηνέα	219
7. Η απαγόρευση της ποινής της γενικής δήμευσης της ιδιοκτησίας	220

Άρθρο 13 — Το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης και διαμονής

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	221
2. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	222
3. Περιεχόμενο	224
3.1. Τρόπος.....	225
3.2. Χώρος	226
3.3. Χρόνος	227
4. Περιορισμοί	227
5. Δικαίωμα εγκατάλειψης του εδάφους της Δημοκρατίας	229

Άρθρο 14 — Το δικαίωμα εισόδου πολιτών στη Δημοκρατία και η απαγόρευση της εξορίας τους

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	233
2. Περιεχόμενο	234

Άρθρο 15 — Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	237
2. Περιεχόμενο	238
2.1. Ερμηνεία	239

2.2. Το όνομα και η εικόνα ενός ατόμου	240
2.3. Γενετήσιος Προσανατολισμός	241
2.4. Επικοινωνία	242
2.5. Προσωπικά δεδομένα και αυτονομία	243
2.6. Οικογενειακή ζωή	245
3. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	247
4. Περιορισμοί	248
 Άρθρο 16 — Το απαραβίαστο της κατοικίας	
1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	251
2. Περιεχόμενο	252
3. Οι περιορισμοί του δικαιώματος του απαραβίαστου της κατοικίας	255
4. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	257
 Άρθρο 17 — Το απόρρητο της αλληλογραφίας και επικοινωνίας	
1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	260
2. Περιεχόμενο	261
3. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	265
4. Περιορισμοί του απορρήτου της επικοινωνίας	266
4.1. Απαγόρευση χρήσης παράνομων αποδεικτικών μέσων	267
4.2. Ο περί Προστασίας του Απορρήτου της Ιδιωτικής Επικοινωνίας (Παρακολούθηση Συνδιαλέξεων) Νόμος του 1996	269
4.3. Νόμος που προνοεί για τη Διατήρηση Τηλεπικοινωνιακών Δεδομένων με σκοπό τη Διερεύνηση Σοβαρών Ποινικών Αδικημάτων	272
4.4. Έκτη Τροποποίηση του Συντάγματος	273
 Άρθρο 18 — Το δικαίωμα της ελευθερίας σκέψης, συνείδησης και θρησκείας	
1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	277
2. Περιεχόμενο	279
2.1. Ελευθερία της σκέψης	280
2.2. Ελευθερία της συνείδησης	280
2.3. Ελευθερία της θρησκείας	284
3. Ελευθερία όλων των γνωστών θρησκειών	285
4. Ισότητα των θρησκειών	285

5. Η εκδήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων	287
6. Απαγόρευση του προσηλυτισμού	290
7. Περιορισμοί της ελευθερίας εκδήλωσης της θρησκείας ή της θρησκευτικής πεποιθήσεως	291
8. Επιλογή της θρησκείας για άτομα κάτω των δεκαέξι ετών	293
9. Απαγόρευση πληρωμής φόρου ή τέλους για θρησκεία διαφορετική από αυτή του ατόμου.....	293
10. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	294

Άρθρο 19 — Η ελευθερία του λόγου και της καθ' οιονδήποτε τρόπο έκφρασης

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	296
2. Περιεχόμενο	297
3. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	300
4. Περιορισμοί.....	301
4.1. Εθνική ασφάλεια, εδαφική ακεραιότητα και δημόσια ασφάλεια.	303
4.2. Η προστασία της δημόσιας υγείας ή των δημοσίων ηθών.....	303
4.3. Προστασία της φήμης και της υπόληψης τρίτων.....	304
4.4. Παρεμπόδιση αποκάλυψης εμπιστευτικών πληροφοριών	307
4.5. Η διατήρηση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.....	307
5. Άδεια λειτουργίας επιχειρήσεων ραδιοφωνικών ή κινηματογραφικών ή τηλεοράσεως	308
6. Άλλοι περιορισμοί.....	309
7. Η Ελευθερία του Τύπου	310

Άρθρο 20 — Το δικαίωμα της εκπαίδευσης

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	313
2. Δικαίωμα πρόσβασης και παροχής της εκπαίδευσης	315
3. Υποχρέωση για παροχή δωρεάν στοιχειώδους εκπαίδευσης.....	320
4. Υποχρεωτική στοιχειώδης εκπαίδευση.....	322
5. Ελεύθερη πρόσβαση και στις υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης.....	323
6. Θετική υποχρέωση του κράτους για οργάνωση εκπαιδευτικού συστήματος.....	324
7. Περιορισμοί του δικαιώματος της εκπαίδευσης.....	325

8. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	327
---	-----

Άρθρο 21 — Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και του συνεταιρίζεσθαι μετ' άλλων

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	329
2. Ιστορική Αναδρομή	331
3. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι.....	332
3.1. Ο συλλογικός χαρακτήρας του δικαιώματος του συνέρχεσθαι.....	333
3.2. Η προϋπόθεση του συνέρχεσθαι «ειρηνικώς»	334
3.3. Περιορισμοί του δικαιώματος του συνέρχεσθαι ειρηνικώς	335
4. Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι μετ' άλλων	337
4.1. Ίδρυση συντεχνιών και προσχώρηση σε αυτές	338
4.2. Η προστασία των πολιτικών κομμάτων	339
4.2.1. Η προστασία των πολιτικών κομμάτων στην κυπριακή έννομη τάξη	341
4.3. Η προστασία των υπολοίπων ενώσεων και σωματείων.....	343
4.4. Περιορισμοί του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι μετ' άλλων	344
5. Περιορισμοί των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν στις ένοπλες δυνάμεις, την αστυνομία και τη χωροφυλακή (Άρθρο 21.4)	344
6. Απαγόρευση συνεταιρισμού αντίθετου προς τη συνταγματική τάξη	345
7. Πεδίο προστασίας της συνταγματικής διάταξης.....	346
8. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	346

Άρθρο 22 — Το δικαίωμα του γάμου και της ίδρυσης οικογένειας

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	347
2. Περιεχόμενο	349
3. Οι έννοιες του «γάμου» και της «οικογένειας»	350
4. Η προστασία του δικαιώματος της σύναψης γάμου και ίδρυσης οικογένειας	351
5. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	355

Άρθρο 23 — Το δικαίωμα της ιδιοκτησίας

1. Περιεχόμενο του δικαιώματος της ιδιοκτησίας (Άρθρο 23.1)	360
2. Φορείς και Αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	361

3. Άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	362
4. Περιορισμός και στέρηση της ιδιοκτησίας.....	364
5. Όροι, δεσμεύσεις ή περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος ιδιοκτησίας (Άρθρο 23.3).....	366
6. Αναγκαστική Απαλλοτρίωση (Άρθρο 23.4).....	368
6.1. Απαλλοτριούσα Αρχή.....	373
6.2. Νομοθετική Πρόβλεψη.....	373
6.3. Σκοπός δημοσίας ωφελείας.....	374
6.4. Αιτιολογημένη απόφαση της Απαλλοτριούσας Αρχής.....	375
6.5. Αποζημίωση.....	376
6.6. Δίκαια και εύλογη αποζημίωση.....	378
6.7. Εκτίμηση της αξίας.....	382
7. Το εφικτό του σκοπού της απαλλοτρίωσης - Επιστροφή της ιδιοκτησίας (Άρθρο 23.5).....	385
8. Αγροτική μεταρρύθμιση και διανομή των γαιών (Άρθρο 23.6).....	391
9. Εξαιρέσεις από την αναγκαστική απαλλοτρίωση (Άρθρο 23.7).....	391
10. Επίταξη (Άρθρο 23.8).....	392
11. Εκκλησιαστική ιδιοκτησία (Άρθρο 23.9).....	394
12. Ιδιοκτησία μουσουλμανικών θρησκευτικών ιδρυμάτων (Άρθρο 23.10).....	397
13. Δικαίωμα προσφυγής σε δικαστήριο (Άρθρο 23.11).....	398
 Άρθρο 24 — Η υποχρέωση συνεισφοράς στα δημόσια βάρη	
1. Εισαγωγικά.....	399
2. Η έννοια του φόρου και του ανταποδοτικού τέλους.....	399
3. Η αρχή της φορολογικής δικαιοσύνης.....	403
4. Η αρχή της καθολικότητας του φόρου.....	404
5. Αρχή της φορολογικής δικαιοσύνης - Αναλύεται περαιτέρω στην αρχή της φορολογικής ισότητας και της καθολικότητας του φόρου.....	407
6. Αρχή της νομιμότητας (Άρθρο 24.2 του Συντάγματος).....	410
7. Αρχή της μη αναδρομικής ισχύος των φορολογικών ρυθμίσεων (Άρθρο 24.3 του Συντάγματος).....	411

8. Φορολογία καταστρεπτικής ή απαγορευτικής φύσεως (Άρθρο 24.4 του Συντάγματος)	412
9. Φορείς και Αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος	413
10. Ερμηνεία φορολογικών νόμων.....	414

Άρθρο 25 — Το δικαίωμα ασκήσεως επαγγέλματος ή επίδοσης σε οποιαδήποτε απασχόληση ή εμπόριο ή επικερδή εργασία

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	417
2. Περιεχόμενο	418
3. Περιορισμοί του δικαιώματος.....	420
4. Η διάταξη του Άρθρου 25.3 του Συντάγματος (κρατικά μονοπώλια).....	426
5. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	428

Άρθρο 26 — Το δικαίωμα του συμβάλλεσθαι ελευθέρως

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	431
2. Οι αρχές που διέπουν τις συμβάσεις στην Κύπρο (Περί Συμβάσεων Νόμος ΚΕΦ.149).....	432
3. Περιεχόμενο του Άρθρου 26 του Συντάγματος.....	433
3.1. Ελευθερία σύναψης ή μη της σύμβασης	434
3.2. Ελευθερία καθορισμού του περιεχομένου της σύμβασης	434
3.3. Ελευθερία τηρήσεως τύπου	434
4. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	435
5. Περιορισμοί του δικαιώματος.....	435
6. Συλλογικές συμβάσεις εργασίας	440

Άρθρο 27 — Το δικαίωμα της απεργίας

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	441
2. Περιεχόμενο	442
2.1. Η προσέγγιση του ΕΔΑΔ για το δικαίωμα του απεργείν	443
3. Περιορισμοί.....	443
4. Απαγόρευση του δικαιώματος του απεργείν	444
5. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	444

Άρθρο 28 — Ισότητα ενώπιον του νόμου της διοίκησης και της δικαιοσύνης και απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	446
2. Άρθρο 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	448
3. Περιεχόμενο	448
3.1. Ισότητα ενώπιον του νόμου	452
3.2. Αδυναμία επεκτατικής εφαρμογής της αρχής της ισότητας.....	454
3.3. Ισότητα ενώπιον της διοίκησης.....	456
3.4. Ισότητα ενώπιον της δικαιοσύνης.....	459
4. Απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων (Άρθρο 28.2)	463
5. Απαγόρευση χρησιμοποίησης, απονομής και αναγνώρισης τίτλων ευγενείας	465
6. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	466

Άρθρο 29 — Το δικαίωμα υποβολής γραπτών αιτήσεων ή παραπόνων στις αρχές

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	468
2. Ιστορική Προέλευση.....	469
3. Περιεχόμενο	470
4. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	476
5. Επίτροπος Διοικήσεως	477
6. Καταληκτικές Παρατηρήσεις.....	478

Άρθρο 30 — Το δικαίωμα της ακριβοδίκαιης δίκης

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	480
2. Το πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 6.1 της Σύμβασης και του Άρθρου 30.2 του Συντάγματος	482
2.1. Διαφορά.....	482
2.2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις.....	483
2.3. Αστική φύση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων	484
3. Αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις	486
3.1. Δικαιώματα και υποχρεώσεις ατόμων στις σχέσεις μεταξύ τους.....	486
3.2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις στις σχέσεις ατόμων με το κράτος.....	486
3.3. Οικονομικά δικαιώματα.....	486

3.3.1. Δικαίωμα στην περιουσία.....	486
3.3.2. Δικαίωμα άσκησης εμπορικής δραστηριότητας και ελεύθερου επαγγέλματος.....	487
3.3.3. Δικαίωμα σε αποζημίωση από το κράτος - Διοικητικές και ποινικές διαδικασίες..	488
3.3.4. Δικαίωμα σε κοινωνικές ασφαλίσσεις και παροχές.....	488
4. Αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις μη οικονομικού χαρακτήρα	489
4.1. Επιπτώσεις στην ιδιωτική ζωή	489
4.2. Εργατικές διαφορές δημοσίων υπαλλήλων.....	490
5. Μη αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις.....	490
5.1. Φορολογικές διαδικασίες.....	490
5.2. Διαδικασίες μετανάστευσης και υπηκοότητας	491
5.3. Πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις	491
6. Διαδικασίες που πρέπει να πληρούν τα εκέγγυα του Άρθρου 6	492
6.1. Προκαταρκτικές διαδικασίες	492
6.2. Διοικητικά στάδια διαδικασιών.....	492
6.3. Διαδικασίες μετά το τέλος της δίκης - Εκτέλεση αποφάσεων - Συνταγματικές διαδικασίες	493
6.4. Διοικητικές διαδικασίες.....	494
6.5. Sigma RadioTelevision Ltd v. Cyprus	495
7. Ποινική κατηγορία	496
7.1. Ποινική.....	496
7.2. Κατηγορία	498
8. Πρόσβαση σε δικαστήριο	498
8.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	498
8.2. Δικαίωμα αποτελεσματικής πρόσβασης.....	500
8.3. Νομική αρωγή.....	500
8.4. Το Άρθρο 30.3.(δ).....	501
8.5. Αβεβαιότητα νομοθετικών διατάξεων	502
8.6. Περιορισμοί στο δικαίωμα πρόσβασης.....	503
8.7. Διαδικαστικοί περιορισμοί	503
8.8. Ασυλίες	505
9. Δικαστικές Επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια	506
10. Δίκαια Δίκη (fair hearing)	507
10.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	507
10.2. Παρουσία του διαδίκου στη διαδικασία.....	508
10.3. Το Άρθρο 30.3(β).....	509
10.4. Ισότητα όπλων	511

10.5. Κατ'αντιπαράθεση ακροαματική διαδικασία	513
10.6. Οι Κανόνες του Δικαίου της Αποδείξεως	516
10.7. Μάρτυρες.....	517
10.8. Το Άρθρο 30.3(γ).....	518
10.9. Αιτιολόγηση Δικαστικών Αποφάσεων	520
10.10. Άρθρο 30.2, «ητιολογημένα αποφάσεις».....	521
11. Το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης	524
11.1. Το Άρθρο 30.3 (δ).....	524
12. Ανεξάρτητο, Αμερόληπτο και Αρμόδιο Δικαστήριο ιδρυόμενο διά νόμου	526
12.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	526
12.2. Ανεξάρτητο δικαστήριο - Άρθρο 6.1	526
12.3. Ανεξάρτητο δικαστήριο - Άρθρο 30.2.....	528
12.4. Αμερόληπτο δικαστήριο - Άρθρο 6.1.....	529
12.5. Αμερόληπτο δικαστήριο - Άρθρο 30.2.....	530
12.6. Δικαστήριο ιδρυόμενο διά νόμου - Άρθρο 6.1	532
12.7. Δικαστήριο ιδρυόμενο διά νόμου - Άρθρο 30.2.....	533
13. Δημόσια Ακροαματική Διαδικασία και Δημόσια Απαγγελία Αποφάσεων	533
13.1. Δημόσια ακροαματική διαδικασία	533
13.1.1. Ακροαματική διαδικασία	534
13.1.2. Δημόσια Διαδικασία.....	535
13.2. Περιορισμοί του δικαιώματος σε δημόσια δίκη	535
14. Δημόσια Απαγγελία Αποφάσεων	537
15. Εκδίκαση εντός Ευλόγου Χρόνου.....	539
15.1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	539
15.2. Χρονική περίοδος που λαμβάνεται υπόψη.....	540
15.3. Εκτίμηση του εύλογου χρόνου από το Δικαστήριο - Υπερβολικές καθυστερήσεις	541
15.4. Η θετική υποχρέωση των Συμβαλλομένων Κρατών	542
15.5. Καταδικαστικές αποφάσεις εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας.....	544
15.6. Κριτήρια/παράγοντες για την αντικειμενική εκτίμηση του εύλογου χαρακτήρα της διάρκειας της διαδικασίας	545
15.6.1. Φύση της υπόθεσης: Πολυπλοκότητα	545
15.6.2. Φύση της υπόθεσης: Τι διακυβεύεται για τον Αιτητή.....	546
15.6.3. Συμπεριφορά των διαδίκων - Συμπεριφορά του Αιτητή.....	547
15.6.4. Συμπεριφορά των δικαστικών και άλλων κρατικών αρχών - Ευθύνη κρατικών αρχών	547
15.7. Η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου σχετικά με την εκδίκαση εντός λογικής προθεσμίας	549

Άρθρο 31 — Το δικαίωμα της ψήφου

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	551
2. Περιεχόμενο	553
3. Φορείς και αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος.....	556
4. Περιορισμοί.....	557
4.1. Περιορισμοί στο δικαίωμα ψήφου φυλακισμένων	559
4.2. Περιορισμοί στο δικαίωμα ψήφου Τούρκων πολιτών της Κυπριακής Δημοκρατίας	560
5. Περιορισμοί στο δικαίωμα του εκλέγεσθαι.....	563

Άρθρο 32 — Ρύθμιση θεμάτων σχετικά με αλλοδαπούς.....

566

Άρθρο 33 — Όροι, δεσμεύσεις και περιορισμοί στους οποίους μπορούν να υποβληθούν τα εγγυημένα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες

569

Άρθρο 34 — Υπονόμευση ή καταστρατήγηση της συνταγματικής τάξης

572

Άρθρο 35 — Υποχρέωση των νομοθετικών, εκτελεστικών και δικαστικών αρχών για διασφάλιση των δικαιωμάτων του Μέρους II του Συντάγματος.....

574

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ	577
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	579
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	582

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	585
ΚΑΤ' ΑΡΘΡΟ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	588

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΤΥΠΟ ΑΡ. I - ΑΙΤΗΣΗ ΣΤΟ ΑΝΩΤΑΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΥΠΡΟΥ.....	633
Άρ. 2 - ΚΛΗΤΗΡΙΟ ΕΙΔΙΚΩΣ ΟΠΙΣΘΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ	635
ΤΥΠΟΙ ΑΙΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΑΔΕΙΑ ΓΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΥ ΕΝΤΑΛΜΑΤΟΣ.....	638
Αίτηση για άδεια για καταχώρηση αίτησης για έκδοση προνομιακού εντάλματος Certiorari, Mandamus ή Prohibition.....	638

Έκθεση που συνοδεύει αίτηση για άδεια για καταχώρηση αίτησης για έκδοση προνομιακού εντάλματος Certiorari, Mandamus ή Prohibition.....	640
Έκθεση.....	640
Ένορκη δήλωση που υποστηρίζει την αίτηση για άδεια καταχώρησης αίτησης για έκδοση προνομιακού εντάλματος Certiorari, Mandamus ή Prohibition.....	642
Ένορκη Δήλωση.....	642
ΤΥΠΟΣ ΑΙΤΗΣΗΣ ΜΕ ΚΛΗΣΗ	
Αίτηση με κλήση για την έκδοση προνομιακού εντάλματος Certiorari, Mandamus ή Prohibition.....	643
ΑΙΤΗΣΗ ΜΕ ΚΛΗΣΗ.....	643
ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΕΔΑΔ.....	645
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ.....	657

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A.A.Δ.	Αποφάσεις Ανωτάτου Δικαστηρίου
Ανώτατο Δικαστήριο	Ανώτατο Δικαστήριο Κύπρου
βλ.	βλέπε
ΕΔΑΔ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΑΔ:	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Ευρωπαϊκή Σύμβαση	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Σύμβαση	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
C.L.R.	Cyprus Law Reports
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman and Degrading Treatment or Punishment
Dec.	decision (απόφαση επί του παραδεκτού)
ECommHR	European Commission of Human Rights
ECtHR	European Court of Human Rights
GC	Grand Chamber (Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης)
Para.	paragraph

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Σύνταγμα και θεμελιώδη δικαιώματα

Το Σύνταγμα αποτελεί το αναγκαίο σύμβολο της κρατικής υπόστασης και της εθνικής 1 ανεξαρτησίας μιας χώρας. Τόσο η ύπαρξη όσο και η δημόσια δήλωση περί της ύπαρξης Συντάγματος είναι απαραίτητη και αναγκαία προϋπόθεση της κρατικής υπόστασης. Πρόκειται περί ενός συστήματος κανόνων δικαίου με αυξημένη τυπική ισχύ, δηλαδή με τη μεγαλύτερη νομική δύναμη. Το Σύνταγμα είναι κυρίως και πρωτίστως νόμος, νόμος αυξημένης τυπικής ισχύος και ως εκ τούτου θεμελιώδης και μάλιστα νόμος με αντικείμενο κατ' εξοχήν και ευθέως πολιτικό.¹

Αντικείμενο του Συντάγματος είναι η συγκρότηση και η άσκηση της κρατικής εξουσίας, 2 το πολίτευμα δηλαδή του κράτους. Περιλαμβάνει τη μορφή του κράτους, τη συγκρότηση της κρατικής εξουσίας και τη μορφή της κυβέρνησης, την άσκηση της κρατικής εξουσίας. Το Σύνταγμα με ουσιαστική έννοια, καταρχήν, καθορίζει τα όργανα, δηλαδή, τον τρόπο της συγκρότησης και λειτουργίας τους, καθώς και την αρμοδιότητά τους και τη διαδικασία για τη θέσπιση των λοιπών κανόνων δικαίου της έννομης τάξης, καθώς και την ιεραρχία των οργάνων αυτών και συνεπώς την ιεραρχία της τυπικής ισχύος των κανόνων που θέτουν.²

Περιεχόμενο του Συντάγματος, εκτός από τους κανόνες που ρυθμίζουν τη συγκρότηση, 3 την οργάνωση, τις λειτουργίες και τις αρμοδιότητες των άμεσων οργάνων του κράτους, αποτελούν και οι διατάξεις που ρυθμίζουν τα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.³ Έτσι, το Σύνταγμα περιλαμβάνει κανόνες, οι οποίοι ρυθμίζουν αφενός την οργάνωση και την άσκηση της κρατικής εξουσίας και αφετέρου, τις σχέσεις μεταξύ πολιτείας και ατόμων που βρίσκονται εντός της επικράτειας της πολιτείας. Οι κανόνες που προβλέπουν και ρυθμίζουν τις σχέσεις πολιτείας και ατόμων και γενικότερα τις σχέσεις μεταξύ εξουσιαζόντων και εξουσιαζομένων χαρακτηρίζονται ως δημόσιες ελευθερίες ή θεμελιώδη δικαιώματα ή ανθρώπινα δικαιώματα.

2. Κράτος δικαίου - Έννοια

Ως κράτος δικαίου θα μπορούσαμε να εννοήσουμε το ιδεατό εκείνο σχήμα εξουσίας, 4 στο οποίο η κρατική εξουσία είναι κανονιστικά περιορισμένη επειδή κατανέμεται σε

1. Βενιζέλος, Ε., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1991, σελ. 28.

2. Ο όρος τυπική ισχύς των κανόνων του δικαίου χρησιμοποιείται με δύο έννοιες: (α) κατά μία έννοια, ο όρος σημαίνει το γεγονός της δημιουργίας του κανόνα δικαίου, δηλαδή της ύπαρξης και της ένταξής του στην έννομη τάξη (β) κατά άλλη έννοια, με τον όρο αυτό νοείται η θέση του κανόνα δικαίου σε σχέση με τους άλλους κανόνες δικαίου της έννομης τάξης, δηλαδή οι συνέπειες σε περίπτωση αντίθεσης μεταξύ δύο κανόνων, που έχουν θεσπισθεί από διαφορετικά όργανα ή καμιά φορά και από το ίδιο όργανο, το οποίο όμως ενεργεί με διαφορετική ιδιότητα ή κατά διάφορη διαδικασία ή σε άλλο χρόνο.

3. Χρυσανθάκης, Χ., & Γαλάνη, Ε., & Πανταζόπουλος, Π., Εισηγήσεις Συνταγματικού Δικαίου - Οργάνωση του Κράτους - Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα - ΕΣΔΑ, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 147.

διάφορα κέντρα εξουσίας που αλληλοελέγχονται μεταξύ τους και επειδή δεσμεύεται από ένα σύστημα εγγυήσεων που αποσκοπεί στην προστασία των ατομικών ελευθεριών και στον εξαναγκασμό της εξουσίας σε δράση, η οποία οφείλει να είναι σύμφωνη με προκαθορισμένους, γενικούς, αφηρημένους και ιεραρχικά διαρθρωμένους κανόνες δικαίου, τους οποίους αδυνατεί η ίδια να τροποποιεί, χωρίς να ακολουθεί την προβλεπόμενη διαδικασία, ή να παραβιάζει και να περιφρονεί, χωρίς να διακινδυνεύει δικαστικές κυρώσεις.⁴

- 5 Το κράτος δικαίου αντιμετωπίζεται στην περίπτωση αυτή ως οργανωτική βάση του πολιτεύματος και δηλώνει, πριν από όλα, ένα συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης και διάρθρωσης της κρατικής εξουσίας, ο οποίος προκύπτει από τη θεσμική αναγνώριση της αρχής της διάκρισης των εξουσιών, όσο και με την τυπική αναγνώριση των ατομικών δικαιωμάτων.
- 6 Τα δομικά στοιχεία μιας οργανωμένης εξουσίας που βασίζεται στο κράτος δικαίου (δικαιοκρατικά οργανωμένης εξουσίας) είναι (α) η διάκριση των εξουσιών (β) η αρχή της νομιμότητας (γ) η κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και (δ) ένα ασφαλές και δίκαιο σύστημα δικαστικής προστασίας.
- 7 Τα σύγχρονα συντάγματα καθιερώνουν την πολιτική αρχή, σύμφωνα με την οποία για την κατοχύρωση των πολιτικών ελευθεριών και την πρόληψη της τυραννικής διακυβέρνησης είναι ανάγκη η έννομη τάξη να προβλέπει περισσότερες ομάδες δημοσίων οργάνων, κάθε μια από τις οποίες είναι αρμόδια για την άσκηση ορισμένων μόνο αρμοδιοτήτων (αρχή της διάκρισης των εξουσιών - εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική).
- 8 Η αρχή της νομιμότητας θα μπορούσε να προσλάβει τις ακόλουθες δύο σημασίες: (α) η αρχή επιτάσσει την υποταγή των πράξεων που προέρχονται από την εκτελεστική και τη δικαστική εξουσία στον (τυπικό) νόμο, δηλαδή υποταγή στις πράξεις της νομοθετικής εξουσίας και υποχρεωτική συμφωνία με το περιεχόμενό τους. (β) η αρχή αυτή επιτάσσει τη θεμελίωση των ατομικών διοικητικών πράξεων, ανεξάρτητα από ποια διοικητική αρχή προέρχονται, σε κρατικές πράξεις που έχουν γενικό ή κανονιστικό χαρακτήρα.
- 9 Η αρχή της νομιμότητας διέπει τη διοικητική δράση τόσο όταν η διοίκηση δρα ως εξουσιαστική δύναμη (ως *imperium*), όσο και όταν δρα ως ιδιώτης (ως *fiscus*), τόσο όταν η δράση της διέπεται από κανόνες δημοσίου δικαίου, όσο και όταν διέπεται από κανόνες ιδιωτικού δικαίου, τόσο όταν εκδίδει μονομερείς διοικητικές πράξεις, όσο και όταν συνάπτει συμβάσεις.

2.1. Θεμελιώδης κανόνας του κράτους δικαίου που διέπει την κρατική δράση

- 10 Οι σχέσεις κράτους και ατόμου διέπονται υποχρεωτικά από κανόνες δικαίου και κάθε ρύθμιση ή προσβολή των ατομικών ελευθεριών τελεί υπό την επιφύλαξη του νόμου, κάθε διοικητική παρέμβαση στο χώρο της ατομικής και κοινωνικής αυτονομίας εξαρτάται από την παρεμβολή νόμου, δηλαδή διάταξης γενικής και αφηρημένης, που κα-

4. Μανιτάκης, Α., Κράτος Δικαίου & Δικαστικός Έλεγχος της Συνταγματικότητας I, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 1994, σελ. 122.

θορίζει την έκταση της προσβολής (η γενικότητα του νόμου παραμένει, πάντως το πιο ουσιώδες γνώρισμα κράτους δικαίου της έννομης ρύθμισης).

Σημαντική είναι η θεσμική δυνατότητα που αναγνωρίζεται στα άτομα, προσφυγής στη δικαιοσύνη ως εξουσία θεσμικά ανεξάρτητη, για τον έλεγχο της κρατικής δράσης και την προστασία των δικαιωμάτων και συμφερόντων τους.

Ο ιδεατός τύπος του κράτους δικαίου συνοψίζεται στη θετική αναγνώριση και δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Μόνο εφόσον υπάρξει νόμος που να το προβλέπει και μόνο μέσα στα όρια που ορίζει ο ίδιος, είναι δυνατόν να επιβληθούν περιορισμοί στην άσκηση των ατομικών ελευθεριών. Επομένως, τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν προστατεύονται απέναντι στο νόμο αλλά απέναντι στην εκτελεστική εξουσία με την εγγύηση και υπό την προστασία του νόμου. Ένας νομοθετικός περιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων μπορεί να θεωρηθεί θεμιτός, εφόσον είναι γενικός και αφηρημένος, δικαιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος και δεν θίγει τον πυρήνα του περιοριζόμενου δικαιώματος.

2.2. Κράτος δικαίου στην Κυπριακή Δημοκρατία

Από μια σειρά διατάξεων του Συντάγματος προκύπτει ότι στην Κυπριακή Δημοκρατία καθιερώνεται το κράτος δικαίου και το κράτος νόμου. Για παράδειγμα, το κυπριακό Σύνταγμα έχει εισαγάγει την Αρχή της Διακρίσεως των Εξουσιών. Σύμφωνα με το Άρθρο 61 του Συντάγματος η νομοθετική εξουσία της Δημοκρατίας ασκείται «εν παντί θέματι» από τη Βουλή των Αντιπροσώπων. Αυτό σημαίνει ότι το Σύνταγμα καθιερώνει συγκεκριμένο όργανο, στο οποίο και αναθέτει την μία από τις τρεις κρατικές εξουσίες, τη νομοθετική εξουσία. Η εκτελεστική εξουσία ανήκει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Αντιπρόεδρο της Δημοκρατίας, στους δύο από κοινού, στο Υπουργικό Συμβούλιο, στους Υπουργούς και στα άλλα όργανα, στη βάση σχετικών άρθρων. Το Σύνταγμα, δηλαδή, καθορίζει τα όργανα, τα οποία έχουν το σύνολο της εκτελεστικής εξουσίας, της δεύτερης εξουσίας του Κράτους. Και τέλος, σύμφωνα με το Σύνταγμα, όπως είναι διατυπωμένο, η δικαστική εξουσία ασκείται από δύο Δικαστήρια, το Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο και το Ανώτατο Δικαστήριο και, μετά τον περί Απονομής της Δικαιοσύνης Νόμο, 1964, από το σημερινό Ανώτατο Δικαστήριο. Υπάρχει κράτος δικαίου, γιατί το κράτος στην άσκηση της κρατικής εξουσίας αυτοπεριορίζεται από κανόνες δικαίου. Σημαντικό τμήμα των εν λόγω κανόνων δικαίου είναι οι κανόνες περί προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών (Μέρος ΙΙ του Κυπριακού Συντάγματος).

Υπάρχει κράτος νόμου, γιατί, αν ο νόμος συνάδει με το Σύνταγμα, υπερισχύει της διοικητικής πράξης. Η διοικητική πράξη, που είναι πράξη της εκτελεστικής εξουσίας, πρέπει, για να είναι έγκυρη, να συνάδει με το νόμο. Τούτο προκύπτει από τη διατύπωση του Άρθρου 146.1 του Συντάγματος, το οποίο έχει ως εξής: «Το Ανώτατον Συνταγματικόν Δικαστήριον κέκτηται αποκλειστικήν δικαιοδοσίαν να αποφασίζη οριστικώς και αμετακλήτως επί πάσης προσφυγής υποβαλλομένης κατ' αποφάσεως, πράξεως ή παραλείψεως οιοδήποτε οργάνου, αρχής, ή προσώπου ασκούντων εκτελεστι-

κὴν ἢ διοικητικὴν λειτουργίαν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἢ τὸν νόμον ἢ ἐγένετο καθ' ὑπέρβασιν ἢ κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας τῆς ἐμπειστευμένης εἰς τὸ ὄργανον ἢ τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ πρόσωπον τούτο». Ἀπὸ τὴν διατύπωση αὐτὴ προκύπτει ἡ ἀρχὴ τῆς υπεροχῆς τοῦ νόμου ἐναντι τῆς διοικητικῆς πράξης.

3. Χρησιμοποιούμενη ορολογία

- 15 Για τὸ θέμα τὸ ὁποῖο πραγματεύεται τὸ βιβλίο αὐτὸ χρησιμοποιεῖται διεθνῶς ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς ὀρων. Παρόλο που ὁ Συντακτικὸς Νομοθέτης ἐπέλεξε γιὰ τὸ Μέρος ΙΙ (Ἀρθρα 6-35) τοῦ κυπριακοῦ Συντάγματος τὸν ὄρο «θεμελιώδη δικαιώματα καὶ ἐλευθερίες», εἶναι χρήσιμο νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἀρκετὰ συχνὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλοι ὄροι, ὅπως γιὰ παράδειγμα, «ατομικὰ δικαιώματα», «ἀνθρώπινα δικαιώματα», «συνταγματικὰ δικαιώματα», «συνταγματικὲς ἐλευθερίες», «ατομικὲς ἐλευθερίες», «δημόσιες ἐλευθερίες» κ.α. Ἐχει υποστηριχθεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ πολυμορφία ὀρων οφείλεται στὴν πολυμορφία τοῦ ἴδιου τοῦ φαινομένου τῆς κατοχύρωσης παρόμοιων δικαιωμάτων, καθὼς καὶ στα διαφορετικὰ στάδια τῆς ιστορικῆς τους ἐξέλιξης.⁵
- 16 Ὁ ὄρος «ατομικὰ δικαιώματα» τονίζει τὴν ατομικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι προτιμότερος ἀπὸ τὸν ὄρο «ατομικὲς ἐλευθερίες» γιὰτὶ ὁ ὄρος «δικαίωμα» τονίζει τὴν ἀξίωση τὴν ὁποία ἀναγνωρίζει ἡ ἔννομη τάξη, ἐνῶ ὁ ὄρος «ἐλευθερία» παρόλο που ἔχει πολιτικὸ πάθος καὶ χρησιμοποιεῖται συχνὰ σε διακηρύξεις ἐντούτοις ἔχει στατικὴ ἔννοια καὶ ἀναφέρεται σε μία κατάσταση καὶ ὄχι σε μία ἀξίωση.⁶ Βέβαια, ὁ ὄρος «ατομικὰ δικαιώματα» ἔχει τὸ μειονέκτημα τοῦ ὅτι μπορεῖ νὰ ἐκληφθεῖ ὅτι δὲν περιλαμβάνει τὰ συλλογικὰ ἢ ὁμαδικὰ δικαιώματα ὅπως εἶναι γιὰ παράδειγμα αὐτὸ τοῦ «συνέρχεσθαι εἰρηνικῶς» καὶ «συνεταιρίζεσθαι μετ' ἄλλων».
- 17 Ὁ ὄρος «ἀνθρώπινα δικαιώματα» (human rights), ἰδιαίτερα γνωστὸς στὶς ἀγγλοσαξωνικὲς χώρες ἀλλὰ καὶ στὴν Κύπρο, που χρησιμοποιεῖται συχνὰ διεθνῶς, ἰδιαίτερα σε διεθνή κείμενα,⁷ συνδέεται με τὴν ἐμφυτὴ ιδιότητα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης καὶ υποβάλλει ὅτι τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἔννοια τῶν «φυσικῶν δικαιωμάτων».
- 18 Ὁ ὄρος «συνταγματικὲς ἐλευθερίες» τονίζει ὅπως καὶ οἱ συναφεῖς ὄροι «ατομικὲς» ἢ «δημόσιες ἐλευθερίες» τὴν εξασφάλιση ἐνὸς πεδίου ἐλεύθερης ὑπαρξης καὶ δράσης τοῦ ἀτόμου ἀπὸ αυθαίρετες ἐπεμβάσεις τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.⁸ Ὡστόσο, ὁ σκοπὸς αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ ἀντικρύζεται σήμερα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς προσθήκης καὶ τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων που ἐπιβάλλουν τὴν παρέμβαση τοῦ κράτους γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ

5. Χρυσόγονος, Κ., *Ατομικὰ καὶ Κοινωνικὰ Δικαιώματα*, Νομικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθῆνα, Τρίτη Ἀναθεωρημένη Ἔκδοση, 2006, σελ. 3.

6. Δαγτόγλου, Π. Α., *Συνταγματικὸ Δίκαιο, Ατομικὰ Δικαιώματα*, Ἐκδόσεις Σάκκουλα, Ἀθῆνα-Θεσσαλονίκη, Τέταρτη Ἐνημερωμένη Ἔκδοση, 2012, σελ. 7.

7. Βλέπε γιὰ παράδειγμα "European Convention on Human Rights" καὶ "American Convention on Human rights".

8. Μάνεσης, Α., *Συνταγματικὰ Δικαιώματα - α Ατομικὲς Ἐλευθερίες*, Ἐκδόσεις Σάκκουλα, Ἀθῆνα - Θεσσαλονίκη, δ' ἔκδοση, 1982, σελ. 13.

η ελευθερία και να μην παραμείνει απλή διακήρυξη. Ο όρος «συνταγματικά δικαιώματα» παρουσιάζει το μειονέκτημα ότι τα δικαιώματα αυτά δεν είναι πια μόνο συνταγματικά αφού όλο και περισσότερα διεθνή κείμενα επιδιώκουν την προστασία τους.

Παρόλο που ο όρος «θεμελιώδη δικαιώματα» θεωρείται από ορισμένους ως ευρύτερος του δέοντος διότι θεμελιώδη μπορούν να θεωρηθούν εκτός από τα ατομικά και τα κοινωνικά καθώς επίσης και τα πολιτικά δικαιώματα,⁹ εντούτοις θα πρέπει να γίνεται αποδεκτό ότι υποδηλώνει τη θεμελιακή τους υφή αλλά και διάσταση στην έννομη τάξη. Τα δικαιώματα αυτά είναι πράγματι θεμελιώδη αφού προστατεύονται συνήθως από το Σύνταγμα που αποτελεί το θεμελιώδη Νόμο του κράτους. Συνεπώς, ο όρος αυτός αναδεικνύει το γεγονός ότι ενώ ένα κανονικό δικαίωμα προστατεύεται από τον κανονικό νόμο του κράτους, το θεμελιώδες δικαίωμα είναι εκείνο το οποίο διασφαλίζεται από το ίδιο το Σύνταγμα ενός κράτους.

Επιλέγηκε ο τίτλος του βιβλίου αυτού να ταυτίζεται με τον τίτλο του Μέρους ΙΙ του Συντάγματος («Περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών») αφού κύριος σκοπός του είναι να παρέχει μια κατ'άρθρο ανάλυση και ερμηνεία των δικαιωμάτων που διασφαλίζονται στις διατάξεις του μέρους αυτού. Εξάλλου, ο όρος αυτός είναι σήμερα και διεθνώς καθιερωμένος αλλά και επιτυχημένος και αυτό αποδεικνύεται από τη σχετικά πρόσφατη χρησιμοποίηση του όρου από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4. Νομική φύση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών

Αναφορικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδιαίτερα αυτών που άπτονται της ανθρώπινης υπόστασης και αξίας, αρκετά συχνά, χρησιμοποιείται ο όρος «ανθρώπινα δικαιώματα». Ο όρος αυτός είναι στενά συνδεδεμένος με την έννοια της ανθρώπινης υπόστασης και συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι τα δικαιώματα αυτά απορρέουν από την έννοια των «φυσικών δικαιωμάτων».

Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή ο άνθρωπος έχει τα δικαιώματα αυτά επειδή ακριβώς είναι άνθρωπος και ότι πρόκειται για δικαιώματα συμφυή προς την ιδιότητα του ανθρώπου, «έμφυτα» ή «φυσικά» και γι' αυτό «απαράγραπτα», που προϋπάρχουν το θετικού δικαίου, το οποίο πρέπει να τα αναγνωρίσει και να τα «θετικοποιεί».

Το δόγμα των φυσικών δικαιωμάτων συνιστά έκφανση του δόγματος του φυσικού δικαίου. Εφόσον το φυσικό δίκαιο αποτελείται από κανόνες που είναι θεμελιωμένοι στα πρωταρχικά ένστικτα του ανθρώπου όπως προσδιορίζονται από τη σύμφυτη αντίληψη του τι είναι σωστό και τι είναι λάθος, έτσι τα φυσικά δικαιώματα θα αποτελούν τα πρωταρχικά δικαιώματα και υποχρεώσεις ανάμεσα στους ανθρώπους από τη στιγμή που άρχισαν να ζουν σε μια κοινωνία, να συναναστρέφονται δηλαδή με τους άλλους. Συνεπώς, με βάση την αντίληψη αυτή αφού οι κανόνες του φυσικού δικαίου έχουν οικουμενική εφαρμογή, τα φυσικά δικαιώματα ενυπάρχουν επίσης σε κάθε ανθρώπινο, σε όλες τις εποχές και σε κάθε επικράτεια.

9. Μάνεσης, Α., ό.π., σελ. 14.

- 24 Η συνέπεια της θεωρίας των φυσικών δικαιωμάτων είναι ότι τα δικαιώματα αυτά, έμφυτα στην ανθρώπινη ύπαρξη, υπήρχαν πριν από τη γέννηση του ιδίου του κράτους και δεν μπορούν, ως εκ τούτου, να παραβιάζονται από το κράτος. Ωστόσο, η ανάπτυξη του κράτους απαραίτητα θέτει περιορισμούς στα φυσικά δικαιώματα του κάθε ατόμου προς το συμφέρον της συλλογικής ύπαρξης.
- 25 Αξίζει να σημειωθεί ότι η ιδέα των φυσικών δικαιωμάτων συναντάται σε αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Για παράδειγμα, στην απόφαση *Police v. Georghiades*,¹⁰ τονίσθηκε ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο Μέρος ΙΙ του Κυπριακού Συντάγματος «είναι απαράγραπτα και εγγενή στον άνθρωπο διαχρονικά, έτσι ώστε να μπορεί κανείς να τα απολαύσει και να τα ασκήσει υπό συνταγματική προστασία». Επίσης, στην απόφαση *Γιάλλουρος v. Νικολάου*,¹¹ το Ανώτατο Δικαστήριο επισήμανε ότι: «Δεν είναι τυχαία η αναφορά στα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατομικά δικαιώματα. Ο όρος "ατομικά" υποδηλώνει το αδιάσπαστο των δικαιωμάτων τα οποία εμφέρει ο άνθρωπος ως μέρος της φύσης και του κοινωνικού του είναι».
- 26 Θα πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι η αντίληψη των φυσικών δικαιωμάτων δεν γίνεται σήμερα δεκτή.¹² Το δικαίωμα ως απονεμημένη έννομη ικανότητα, προϋποθέτει αφενός την ύπαρξη του δικαίου που την απονέμει, ρυθμίζοντας και την άσκησή τους και αφετέρου της κρατικής εξουσίας που τα προστετεύει με τους καταναγκαστικούς μηχανισμούς της.
- 27 Κατά την άσκηση της συντακτικής εξουσίας ο συντακτικός νομοθέτης διατυπώνει και καταγράφει την κυρίαρχη βούλησή του στο κείμενο του Συντάγματος. Όλες οι διατάξεις του Συντάγματος εκφράζουν εξίσου τη βούληση του Συντακτικού Νομοθέτη, γι' αυτό και είναι νομικά ισότιμες και ισοδύναμες μεταξύ τους στην ιεραρχία της δεδομένης συνταγματικής τάξης.
- 28 Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξαρτάται πρωτίστως από την εσωτερική έννομη τάξη, δηλαδή από την κρατική εξουσία που έχει την ικανότητα αποτελεσματικής ή/και καταναγκαστικής επιβολής. Εξάλλου, στα κράτη ανήκει η τελευταία και αποφασιστική λέξη για την αποτελεσματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων που προσπαθεί να προστατεύσει η διεθνής έννομη τάξη.
- 29 Το Μέρος ΙΙ του κυπριακού Συντάγματος διασφαλίζει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Ο σκοπός του είναι να περιβάλει τα δικαιώματα αυτά με το αυξημένο τυπικό κύρος του Συντάγματος και να αφαιρέσει το αντικείμενο προστασίας τους από το πεδίο της πολιτικής αντιπαράθεσης. Επιδιώκει, δηλαδή, να τα θέσει πέραν των πολιτικών πλειψηφιών εντός του κοινοβουλίου και να τα καθιερώσει ως

10. *Police v. Andreas Georghiades* (1983) 2 C.L.R. 33.

11. *Γιάλλουρος v. Νικολάου*, (2001) 1 Α.Α.Δ. 558.

12. Βλέπε ανάμεσα σε άλλους *Δαγτόγλου, Π. Α., ό.π., σελ. 4, Μάνεσης, Α., ό.π., σελ. 38-43, Τορναρίτης, Κρ., Πολιτειακόν Δίκαιον της Κυπριακής Δημοκρατίας, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία, 1982, σελ. 44-45.*

νομικές αρχές οι οποίες θα τυχάνουν εφαρμογής από τα δικαστήρια, να τα καταστήσει δηλαδή έννομες αξιώσεις.

Όπως είναι γνωστό, το νομικό δικαίωμα είναι ένα συμφέρον το οποίο προστατεύεται από το νόμο και είναι εκτελεστό ενώπιον των δικαστηρίων. Συνεπώς, ενώ ένα κανονικό νομικό δικαίωμα προστατεύεται από τον κοινό τυπικό νόμο του κράτους, το θεμελιώδες δικαίωμα είναι εκείνο το οποίο διασφαλίζεται από το Σύνταγμα ενός κράτους. Έτσι, ένα δικαίωμα ανάγεται σε θεμελιώδες δικαίωμα ακριβώς επειδή είναι καταγεγραμμένο στο Σύνταγμα λόγω της θεμελιώδους αξίας του για τα άτομα αλλά και για την έννομη τάξη.

Τα θεμελιώδη δικαιώματα ονομάζονται θεμελιώδη επειδή ενώ τα κανονικά δικαιώματα ή τα δικαιώματα που δημιουργούνται από τη νομοθετική εξουσία μπορούν να τροποποιηθούν από τη νομοθετική εξουσία μέσω της συνήθους διαδικασίας της υιοθέτησης νομοθεσίας, ένα θεμελιώδες δικαίωμα, αφού είναι εγγυημένο από το Σύνταγμα, δεν μπορεί να τροποποιηθεί με καμία διαδικασία που να υπολείπεται από αυτό που απαιτείται από το ίδιο το Σύνταγμα για την ίδια την τροποποίηση του Συντάγματος. Ούτε και μπορεί να ανασταλεί ένα θεμελιώδες δικαίωμα ή να περιορισθεί εκτός από τον τρόπο ή/και μέσα στα πλαίσια που τίθενται από ίδιο το Σύνταγμα.

Κανένα όργανο ή εξουσία του κράτους (εκτελεστική, νομοθετική ή δικαστική) δεν μπορεί να δρα κατά τρόπο που να παραβιάζει τα δικαιώματα αυτά (αφού είναι εγγυημένα από το Σύνταγμα, το θεμελιώδη νόμο του κράτους) και οποιοσδήποτε νόμος του κράτους ο οποίος παραβιάζει τέτοια δικαιώματα θα πρέπει να κηρύσσεται ως αντισυνταγματικός.

Στην υπόθεση *Κοινότητα Πυργών κ.α. v. Κυπριακής Δημοκρατίας*,¹³ το Ανώτατο Δικαστήριο τόνισε πως το Σύνταγμα δεν αποτελεί σύννηθες νομοθέτημα, αλλά το θεμελιώδες νόμο ο οποίος οριοθετεί το πλαίσιο λειτουργίας της Πολιτείας και σύμμετρης άσκησης των δικαιωμάτων και εκπλήρωσης των υποχρεώσεων των πολιτών. Επισήμανε ακόμη ότι γνώμονας για την ερμηνεία του Συντάγματος είναι η διαχρονική προοπτική που καθιστά (στην περίπτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται μόνιμες αξίες οι οποίες εξασφαλίζονται έναντι των μεταβαλλόμενων κινδύνων που θέτουν τα δεδομένα της κάθε εποχής.

Εφόσον το Σύνταγμα θεωρείται ο υπέρτατος νόμος του κράτους (Άρθρο 179 του Συντάγματος) και οι εξουσίες όλων των οργάνων περιορίζονται από τις πρόνοιές του, εξυπακούεται ότι όχι μόνο η νομοθετική εξουσία αλλά και η εκτελεστική, όπως και όλες οι διοικητικές αρχές περιορίζονται εξίσου από τις πρόνοιές του (Άρθρο 146 του Συντάγματος). Συνεπώς, κάθε εκτελεστική ή διοικητική πράξη η οποία παραβιάζει τις πρόνοιες του Συντάγματος θα πρέπει να θεωρείται ως άκυρη.

Η κατοχύρωση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών στο Μέρος II του κειμένου του Συντάγματος που αποτελεί το θεμελιώδη και υπέρτατο Νόμο της Κυπριακής Δημοκρατίας (Άρθρο 179 του Συντάγματος), σε συνάρτηση με τη ρητή υποχρέωση

13. *Κοινότητα Πυργών κ.α. v. Κυπριακής Δημοκρατίας*, (1991) 4 Α.Α.Δ. 3498.

που επιβάλλει το Άρθρο 35 του Συντάγματος σε κάθε μια από τις τρεις λειτουργίες της Πολιτείας (εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική) να διασφαλίζει μέσα στα όρια των αρμοδιοτήτων της τα συγκεκριμένα δικαιώματα και ελευθερίες συνιστούν ξεκάθαρη και κατηγορηματική ένδειξη ότι τα δικαιώματα αυτά υπερέχουν έναντι των κοινών/τυπικών νόμων που ψηφίζει η Βουλή των Αντιπροσώπων.

5. Η κατοχύρωση από το διεθνές δίκαιο

- 36 Κείμενα σχετικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων θεσπίσθηκαν στην Αγγλία για πρώτη φορά το 1215 με τη δημιουργία της Magna Charta και στη συνέχεια με την υιοθέτηση και άλλων νομικών διατάξεων όπως ήταν το Petition of Rights του 1629, Habeas Corpus Act του 1679 και Bill of Rights του 1689. Ακολούθησαν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, με την αμερικανική επανάσταση, οι διακηρύξεις (Bills of Rights) της πολιτείας της Βιρτζίνιας του 1776 και άλλων πολιτειών και η καθιέρωση ατομικών δικαιωμάτων από το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Η.Π.Α.) του 1787 με τις 10 πρώτες Τροποποιήσεις (amendments) του 1791. Με τη Γαλλική Επανάσταση, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789 είχε σημαντική απήχηση, ενώ την διαδέχθηκαν οι Διακηρύξεις του 1793 και του 1795.
- 37 Η κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών συνεχίστηκε και επεκτάθηκε στο πλαίσιο των διαφόρων κρατών της Ευρώπης, κατά το 19^ο και τον 20^ο αιώνα. Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες δεν περιλαμβάνονταν στα κλασικά συνταγματικά κείμενα με τη μορφή διατάξεων καταστρωμένων νομοτεχνικά, αλλά παρέμεναν σε επίπεδο πανηγυρικής διακήρυξης.
- 38 Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το θέμα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που αποτελούσε ως τότε αντικείμενο ρύθμισης του εσωτερικού δικαίου των κρατών επεκτάθηκε πλέον σε διεθνές επίπεδο. Μετά τις θηριωδίες που έλαβαν χώρα, η ανθρωπότητα γενικότερα και η Ευρώπη ειδικότερα ένιωσαν έντονα την ανάγκη της αποτελεσματικής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, με την επαύριο σχεδόν της λήξης του Πολέμου έκαναν την εμφάνισή τους διεθνή κείμενα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και αντίστοιχα δικαιοδοτικά όργανα για την επίβλεψη της εφαρμογής των προνοιών των σχετικών κειμένων.
- 39 Στις 10.12.1948 ψηφίσθηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) η Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ακολούθησε το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Covenants) τα οποία ψηφίστηκαν από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ στις 16.12.1966.¹⁴

14. Σχετικά διεθνή όργανα είναι η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ που εξετάζει γενικά την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο, επεξεργάζεται διεθνή κείμενα για την προστασία τους κ.α) και δύο Επιτροπές για τα δύο Διεθνή Σύμφωνα. Η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε και επικύρωσε τα δύο διεθνή Σύμφωνα με το Νόμο 14 του 1969. Οι διατάξεις των εν λόγω συμφώνων αποτελούν μέρος της κυπριακής έννομης τάξης σύμφωνα με το Άρθρο 169.3 του Συντάγματος.

6. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Παράλληλα με τις προσπάθειες του ΟΗΕ για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιω- 40
μάτων διεθνώς, υιοθετείται το 1950, μέσα στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης,
η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ευρωπαϊκή Σύμβαση ή Σύμβαση).
Η Σύμβαση, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε έκτοτε με μια σειρά πρόσθετων
πρωτοκόλλων, κατοχυρώνει σημαντικό αριθμό ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παράλ-
ληλα εγκαθιδρύει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ). Το
τελευταίο είναι αρμόδιο, σύμφωνα με τα Άρθρα 33 και 34 της Σύμβασης να εξετάζει
τόσο διακρατικές όσο και ατομικές προσφυγές που στρέφονται εναντίον συμβαλλό-
μενων κρατών, για παραβίαση είτε της Σύμβασης είτε των επικυρωμένων από αυτά
Πρωτοκόλλων.

Υψίστης σημασίας είναι το ένδικο μέσο της ατομικής προσφυγής, η υποβολή της ο- 41
ποίας προϋποθέτει την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων (Άρθρο 35.1 της
Σύμβασης) και μπορεί να καταλήξει σε εύρημα παραβίασης και σε επιδίκαση αποζη-
μίωσης, υπό τη μορφή της «δίκαιης ικανοποίησης» (Άρθρο 41 της Σύμβασης) στον
Προσφεύγοντα. Ακολουθώντας, το Καθ' ου κράτος έχει υποχρέωση να προβεί στη λή-
ψη των κατάλληλων μέτρων προκειμένου να συμμορφωθεί προς την καταδικαστι-
κή απόφαση εναντίον του από το ΕΔΑΔ (Άρθρο 46.1 της Σύμβασης) θέτοντας άμεσα
τέρμα στην παραβίαση της Σύμβασης και αποκαθιστώντας την προτέρα κατάσταση.
Πρόκειται πάντως για μία υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος, υπό την εποπτεία της
Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Άρθρο 46.2 της Σύμβασης), χω-
ρίς η απόφαση του ΕΔΑΔ να έχει ως άμεση συνέπεια την ακύρωση της εθνικής απόφα-
σης ή πράξης που αποτέλεσε τη γενεσιουργό αιτία της παραβίασης.

Η νομολογία του ΕΔΑΔ από τη μια και ο μηχανισμός εκτέλεσης των αποφάσεων ενώπι- 42
ον της Επιτροπής Υπουργών από την άλλη έχουν καταστήσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση
ως τον πλέον αποτελεσματικό μηχανισμό προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά
τον κόσμο. Εξάλλου, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση έχει εξέχουσα θέση στον ευρωπαϊκό συ-
νταγματικό πολιτισμό αφού έχει εύστοχα χαρακτηριστεί από το ίδιο το ΕΔΑΔ ως «συ-
νταγματικό εργαλείο στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη».¹⁵

Λόγω της εξέχουσας θέσης που κατέχει η Σύμβαση στην κυπριακή έννομη τάξη όπως 43
θα εξηγηθεί ενδελεχώς πιο κάτω, αλλά και λόγω των συνεχών αναφορών στη νομολο-
γία του ΕΔΑΔ για την κατ' άρθρο ερμηνεία του Μέρους II που επιχειρείται στο βιβλίο
αυτό, είναι σημαντικό να γίνει μια σύντομη έστω αναφορά στις αρχές τις οποίες βασί-
ζεται το ΕΔΑΔ προκειμένου να ερμηνεύει τη Σύμβαση.¹⁶

15. ECtHR, *Loizidou v. Turkey*, No. 15318/89 (prel. Obj.), 23/03/1995, para. 75.

16. Σχετικά με τις αρχές και τη νομολογία του ΕΔΑΔ βλέπε για παράδειγμα, *O'Boyle, M. et al*, Law of The European Convention on Human Rights, Oxford University Press, New York, 2nd edition, 2009, *White, R., & Ovey, C.*, The European Convention on Human Rights, Oxford University Press, New York, 5th edition, 2010, *Leach, P.* Taking a case to the European Court of Human Rights, Oxford University Press, Third Edition, 2011, *Reid, K.*, A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights, Sweet & Maxwell, Fourth Edition, 2012, *Van Dijk, P., & Van Hoof, G.J.H.*, Theory and Practice of the

6.1. Αρχή της επικουρικότητας

- 44 Το σύστημα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης βασίζεται στην αρχή της επικουρικότητας. Αυτό αντικατοπτρίζεται στην ανάγκη οι Αιτητές να εξαντλούν όλα τα εσωτερικά ένδικα μέσα προτού προσφύγουν στο ΕΔΑΔ: «Τα κράτη απαλλάσσονται από την ευθύνη να δώσουν εξηγήσεις για τις πράξεις τους ενώπιον ενός διεθνούς οργανισμού πριν καν να έχουν την ευκαιρία να διορθώσουν τα πράγματα μέσω του δικού τους νομικού συστήματος». ¹⁷ Η αρχή αυτή συνδέεται με το δικαίωμα που περιέχεται στο Άρθρο 13 της Σύμβασης, δηλαδή το δικαίωμα σε «αποτελεσματική θεραπεία» σε εθνικό επίπεδο.

6.2. Δημοκρατική Κοινωνία

- 45 Η ιδέα της δημοκρατικής κοινωνίας φαίνεται να επικρατεί στη Σύμβαση¹⁸ και αναγνωρίζεται ως ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης: «η δημοκρατία (...) φαίνεται να είναι το μοναδικό πολιτικό πρότυπο που αναγνωρίζεται στη Σύμβαση και συνεπώς το μοναδικό συμβατό πρότυπο με αυτή». ¹⁹ Η ιδέα της δημοκρατικής κοινωνίας αναφέρεται στο προοίμιο της Σύμβασης και ταυτόχρονα είναι προϋπόθεση όπως οποιαδήποτε επέμβαση στα δικαιώματα που περιέχονται στα Άρθρα 8-11 είναι «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».
- 46 Οι αρχές της δημοκρατίας και του πλουραλισμού αποτελούν τη λυδία λίθο των δικαιωμάτων της Σύμβασης: «μέτρα τα οποία λαμβάνονται με σκοπό τον περιορισμό της ελευθερίας του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και την ελευθερία της έκφρασης, εκτός σε περιπτώσεις όπου σκοπός είναι η πρόκληση βίας ή η απόρριψη δημοκρατικών αρχών - όσο σοκαριστικές ή μη αποδεκτές και να είναι μερικές ιδέες, και όσο αντιδεοντολογικές μπορεί να είναι μερικές απαιτήσεις - συνήθως βλάπτουν και θέτουν σε κίνδυνο τη δημοκρατία». ²⁰

6.3. Ασφάλεια δικαίου

- 47 Στο προοίμιο της Σύμβασης γίνεται αναφορά για την αρχή του κράτους δικαίου αφού αποτέλεσε μια σημαντική ώθηση στη δημιουργία του συστήματος της Σύμβασης. ²¹ Η αρχή του κράτους δικαίου είναι επίσης βασική σε όλα τα άρθρα της Σύμβασης και συνεπάγεται την υποχρέωση ενός κράτους και γενικά όλων των δημόσιων αρχών να

ECHR, *Intersentia*, Fourth Edition, 2006, Σισιλιάνος, Λ.-Α., Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.

17. ECtHR, *Akdivar v. Turkey*, No. 21893/93 [GC], 16/09/1996, para. 65.

18. ECtHR, *Oberschlick v. Austria*, No. 11662/85, 23/5/1991, para. 58.

19. ECtHR, *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, No. 19392/92, 30/01/1998, para. 45.

20. ECtHR, *Association of Citizens Radko & Paunkovski v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, No. 74651/01, 15/01/2009.

21. ECtHR, *Golder v. U*, No. 4451/70, 21/2/1975, para. 34 .

συμμορφώνονται με τυχόν δικαστικές διαταγές ή αποφάσεις εναντίον τους.²² Η σημασία της εν λόγω αρχής φαίνεται για παράδειγμα, από τα Άρθρα 8-11 της Σύμβασης, όπου απαιτείται όπως οποιαδήποτε παρέμβαση σε αυτά γίνεται «σύμφωνα με το νόμο».

Αυτό σημαίνει ότι η νομική βάση οποιασδήποτε παρέμβασης με τα δικαιώματα που προστατεύει η Σύμβαση πρέπει να είναι επαρκώς προσβάσιμη και διαμορφωμένη με την απαραίτητη ακρίβεια. Έκαστος πρέπει να μπορεί- όπου χρειάζεται με την κατάλληλη συμβουλή- να προβλέψει, στο βαθμό όπου αυτό είναι δυνατό υπό τις περιστάσεις, τις συνέπειες μιας πράξης του.²³ Συνεπώς, η προϋπόθεση της νομιμότητας αφορά ταυτόχρονα και την ποιότητα της συγκεκριμένης νομοθεσίας. Όπου ο νόμος παρέχει τη δυνατότητα παρέμβασης σε ένα δικαίωμα, θα πρέπει ταυτόχρονα να εξηγεί το εύρος της εν λόγω δυνατότητας.²⁴ Ο βαθμός βεβαιότητας που απαιτείται στο νόμο διαφέρει ανάλογα με τη φύση του δικαιώματος και την φύση της παρέμβασης.

6.4. Αναλογικότητα

Η αρχή της αναλογικότητας απαιτεί όπως υπάρχει μια επιτακτική κοινωνική ανάγκη για παρέμβαση σε κάποιο δικαίωμα καθώς ταυτόχρονα η παρέμβαση αυτή είναι ανάλογη στο σκοπό που επιδιώκεται. Κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας μιας παρέμβασης, το ΕΔΑΔ θα λάβει υπόψη το κατά πόσο υπάρχουν εναλλακτικά μέτρα προστασίας του δημοσίου συμφέροντος ή άλλα μέσα τα οποία είναι λιγότερο παρεμβατικά με το δικαίωμα που απειλείται. Το ΕΔΑΔ θα εξετάσει επίσης κατά πόσο οι λόγοι παρέμβασης είναι σχετικοί και επαρκείς. Η ύπαρξη ελέγχων σε μέτρα τα οποία λαμβάνει η κυβέρνηση είναι επίσης ένας σχετικός παράγοντας στην αξιολόγηση της αναλογικότητας.

6.5. Περιθώριο Εκτίμησης

Αξιολογώντας την αναλογικότητα μιας παρέμβασης στα δικαιώματα που διαφυλάσσει η Σύμβαση, το ΕΔΑΔ λαμβάνει επίσης υπόψη την αρχή του περιθωρίου εκτίμησης, ότι δηλαδή, οι κρατικές αρχές είναι στην ουσία σε καταλληλότερη θέση να αξιολογούν την αναγκαιότητα μιας παρέμβασης. Παράλληλα, το περιθώριο εκτίμησης είναι σχετικό και σε περιπτώσεις όπως για παράδειγμα μεταξύ άλλων, στο Άρθρο 14 αξιολογώντας σε ποιο βαθμό διαφορές υπό τα κατά τα άλλα παρόμοιες περιστάσεις δικαιολογούν διαφορετική μεταχείριση από το νόμο,²⁵ στο Άρθρο 15 αξιολογώντας την ύπαρξη δημόσιας έκτακτης ανάγκης και στο Άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στο κατά πόσο οι αρχές έχουν δικαίωμα να περιορίζουν τη χρήση περιουσίας.²⁶

22. ECtHR, *Hornsby v. Greece*, No. 18357/91, 19/3/1977, paras. 40-41 .

23. ECtHR, *Sunday Times v. the United Kingdom (No1)*, No. 6538/74, 16/04/1979, para. 49.

24. ECtHR, *S.W. and .C.R v. the United Kingdom*, No. 20166/92, 22/11/1995.

25. Βλέπε ECtHR, *Petrovic v. Austria*, No. 20458/92, 27/3/1998, para. 38.

26. Βλέπε ECtHR, *Chassagnou and others v. France*, Nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, 29/4/1999 [GC], para. 75.

ISBN: 978-960-562-390-6

15313